

Békés Pál

TEJPOR

(Csikágó)

A pince száraz volt, kényelmes, a fölötté terpeszkező piszkossárga házhoz képest már-már úrias. És sokkalta demokratikusabb. Odafent nyersen kettéosztották a világot a lakásviszonyok: a kovácsoltvas korláttal ékesített lépcsőházból nyíló lakások szélesen nyújtóztak az utcai fronton – négy-öt is elfért volna bennük a gangra ásitó szoba-konyhás egyenlyukakból. Ám idelent minden lakáshoz egyforma, deszkalapokkal elkerített rekesz tartozott, a föld alatt eltűntek a felszíni különbségek. Veresék például, akik a gang legvégében, a szomszéd ház tűzfalára bámuló ficakban laktak, kifejezetten elégedettek lehettek, mert rekeszük egy hajszállal – majdnem fél négyzetméter, mondta az asszony, lemértem! – nagyobb volt a lakásuknál, így hát jelentős előrelépést könyvelhettek el a ranglétrán. A föld alatt felzárkóztak, és egyenlők lettek.

– Látjátok? – ragyogott Veres Márton a nőkre, Irénkére, a feleségére, aki a héthónapos Évi hátát ütögetve éppen büfiztette a csecsemőt, meg tizenegy éves Ria lányára. – Na? Látjátok? – és nem lehetett tudni, hogy a fentről frissiben lehozott petróleumlámpa vagy helyzetük viszonylagos változása tölti el ilyen örömmel.

*

Hat óra volt, hétfő, reggel.

Előző nap a szovjet hadsereg bevonult Budapestre, mások szerint hazugság ez is, mint minden egyéb, hiszen ki sem vonult, és megint mások szerint csupán visszatért a kurta „eltáv” után, hogy véget vessen a háta mögött kialakult országos karneválnak. A Kerepesi és a Thököly úton tankok vonultak a Keleti pályaudvar, az előtte elterülő tér, majd a belváros felé.

Stubnyai és Kelemen a Rottenbiller utca sarkán egy padlástérben hasalt a pályaudvar homlokzatára nyíló tetőablakban egy-egy puskával – onnan nézték a bevonulást.

Stubnyai inkább ámulva, mint elkeseredetten bámulta a maszatos őszi hajnalból előcsikorgó szürke lánctalpasokat, és indulat nélkül, csodálkozva kérdezte: – Hol a picsában van a vége?

– Moszkvában – mondta Kelemen.

A túloldal tetőablakaiból egy-egy pukkanás; a felkelők adtak jelt magukról, a környéket ellenőrző csoport maradéka – vezetőjük a katasztrófa méretének láttán már előző nap lemondott posztjáról, néhányan vele tartottak, mások árulónak mondták, és megesküdték, hogy kitartanak.

„Csapataink harcban állnak”, ismételte egy hang a rádióban, legálábbis Kelemen, aki olykor lelátogatott a tetőről a házba, és híreket hozott, ennyit jegyzett meg a rövid, kétségbeesett szózatból, mely később majd a keserves napok jelképévé válik.

– Miféle csapataink? – fintorgott a tenyérbe mászó, pikírt műegyetemista.

– Hát mink – felelte Stubnyai.

Szikrák pattantak a macskaköveken meg a vastag páncélzaton, már-már mulatságos volt a túloldaltól durrantgatók elszánása, és más körülmények között talán röhögni lehetett volna rajtuk: tényleg azt hiszik, hogy van valami esélyük ezekkel szemben? A tankok nem lassítottak, menet közben fordultak a célra.

– Barmok – sziszegte Kelemen.

– A ruszkik?

– Mindenki. Ó, a barmok. – Feltérdelt, négykézláb hátrálni kezdett a padlástérben, el a tetőablaktól, el a puskától.

– Hová mész? – kérdezte Stubnyai.

A választ, ha volt is, dörgés nyomta el, a túloldalon törmelék záporozott a járdára, az úttestre.

A beállott pillanatnyi csöndben Stubnyai hátrapillantott a válla fölé, de a padlástér sötétjében nem moccan senki, egyedül volt. Ingerültség fogta el; ezt meg hogy képzelik? Ő egy szál maga lenne a Rottenbiller utca védelmére kirendelt egység? A tankadosztály fel-tartóztatására hivatott védvonal? Másrészt úgy érezte magát, mint néhány évvel ezelőtt, élete első és most már bizonyára utolsó színházlátogatásán, amikor a vasutasnap alkalmából a dunántúli főnökség dolgozóit különbusszal szállították a Nemzetibe, hogy megtekintsék *Az ember tragédiáját*, és ő ott feszített az ünnepi egyenruhában a kakasülön, mellén az Ukk környéki váltók folyamatos és hibátlan működtetéséért kapott kitüntetéssel.

Az ukki kitérő kaotikus sínhálózata szakadatlan törődést és készenlé-tet igényelt, lazítás kizárva, és Stubnyai a színházban sem tudott kiengedni, fejében vonatok zakatoltak szüntelen, és vörös kérdőjelek villództak, vajon a helyettesítésére odaszalajtott zalabatyki bakter jó lesz-e, nem csinál-e valami istentelen baromságot? Oldalán Nusi ült, puha, olvatag, barna felesége, egyedül ő tudta oldani rohamszerűen támadó szorongását, egyedül ő tudta kisimítani testét-lelkét, ha görcsbe rántotta a frász – a húsz-tizenötös zalaegerszegi sebes! –, biztos, hogy átállította a négyes váltót az a fatökű? Nusi lassan végigsi-mított a férje térdén a harmadik emeleti kakasülő homályában, a puha ujjak óvatosan érintették az érdes anyagot, és Stubnyai elernyed, már nem a síneket látta, hanem a színpadot, noha innen, a harmadik-ról éppen csak a felére nyílt rálátás. De csodák estek ott is. Lucifer mindig arról az oldalról érkezett, talpig feketében, és kötekedett rendületlenül. Igaz, a fehér ruhás Ádámot – aki rendszerint a túloldaltól lépett a színré – alig-alig látta, de a szünetben kiderült, hogy nem vesztett semmit, mert Pajsai Áron, a szintén kitüntetett dabronci váltó-kezelő, aki éppen átellenben kapott helyet a kakasülön, és kizárólag a mindig rajongó, aztán meg terjengősen tépelődő Ádámot látta, Lu-ciferből viszont jóformán semmit, azt mondta: dögunalom az egész. Nusi viszont kinevette őket: bolondok mind, hát nem mindegy, mit látni ebből a maga kárán se tanuló szerencsétlenből meg a sunyi ör-dögből? A vak is látja, hogy Éva az egyetlen valamirevaló szereplő. És Stubnyai rábólintott: van benne valami.

A tetőablak kakasülőjéről Stubnyai éppen annyit látott a Baross térből, mint annak idején a színpadból – a felét. De az elég volt, noha csodák ezúttal nem estek. Látta Kelement, amint zsebre vágott kézzel oldalaloz az időközben megtorpant tankok mellett, még jó, hogy nem fütyörészik, habár ki tudja, ide ugyan nem hallatszák fel, azután éles kanyar, átvág a harcokocsik között, a tér túloldala felé tart – nem áll útjába senki, a páncélosokba bújat katonák talán észre sem veszik. Ugyan mit árthatna egy őgyelgő civil, egy Kelemen nevű pöf-feszkedő, nagypofájú műegyetemista egy hadsereg kellős közepén? Tegnapelőtt még be nem állt a szája, hogy kitartunk a végsőkig, mó-resre tanítjuk a ruszki csürhét, most bezzeg sunyít, és befogja azt a bé-csikapu-pofáját.

A páncélosok morgó motorral várták, hogy továbbcsikoroghas-sanak a belváros felé. Stubnyaiban felélt, hogy ha a páncélosokban nem tehet is kárt a puskájával, de a sarházi Kelement elkaphatná, in-

nen a magasból, most, hogy háttal neki távolodik, pontosan, szépen, középen, a két lapocka közt, végül is áruló. De áruló a többi is, az egység nyolc tagja, itt kéne hasalniuk a tetőtérben, de elszivárogtak egyenként, észrevétlenül, őt meg magára hagyták. Bár az is lehet, hogy csak észnél voltak, idejében kapcsolak, ő pedig nem. Vagy ennél is egyszerűbb az egész: volt hova menniük. Neki meg nincs.

Stubnyai megpróbált számot vetni lehetőségeivel. Nem tartott soká – nem voltak lehetőségei.

Egy hete szabadult a fegyházból, ahol a kivégzésére várt.

Olyan gyorsan történt minden, a bűn, a bűnhődés, a büntetés, a szabadulás, hogy képtelen volt felfogni. Stubnyai február óta folyamatosan kételkedett benne, ép-e még az elméje, ráadásul az ügyvéd is ezzel próbálta mentegetni, hogy tudniillik a tett elkövetésekor nem volt szellemi képességei birtokában, de a hatósági elmeszakértő a vizsgálaton kis híján kinevette Stubnyait, aztán persze megértően bólintott, míg a diagnózist gépelte: – A maga helyében én is ezzel próbálkoznék.

– Miért nem játszotta meg magát? – förmedt rá fojtottan az ügyvédje. – Hát bolond maga? – És ezzel csak további olajat öntött a zavarodottság tüzére.

– Nem megy az nekem, kérem – felelte a váltóőr.

– Ölni tud, de egy kicsit rángatódzni nem? Magára vessen!

A zárkában Stubnyai újra meg újra föltette magának a kérdést: vajon épelméjű-e? Végül arra jutott, hogy maga a kétely, a tisztán megfogalmazott kérdés csakis az elme épségének bizonyítéka lehet. Nem mintha ettől megkönnyebbült volna – ellenkezőleg. Azt kívánta, bár volna inkább tébolyult, az nem csupán a kérlelhetetlen bíróság, hanem önmaga előtt is bizonyos fölmentést jelenthetne. Nem értette, amit tett, megbocsátani sem tudott magának, marcangoló öngyűlölete napról napra mélyebbre rántotta az örvénybe.

Nem emlékezett minden részletre, sőt valójában csak Nusi puha arcára, a kerek arcban táguló barna szempárra meg a hozzájuk kerekedő szájra: – Óóó... – Nusi azt sem mondta: – Ne! – vagy – Jaj! – csak szelíden: – Óóó... – és nem figyelmeztette a rajta nyögdecselő idegent, nem ütögette riadtan a süketen-vakon rángatódzó kan széles hátát, csak bámult a férjére azzal a kihívóan engedékeny barna pillantással, amitől megvadul minden férfi: – Óóó...

A tél utolsó rohama érte el azon a februárvégén az ukki kiterő környékét. Mintha új jégkorszak kezdődött volna, a petróleum is derme-

dezett a vasutasok kezében himbálódzó ómódi jelzőlámpákban. Hoátfúvások bénították a forgalmat, három szerelvény veszteget a nyílt pályán a lassan húló utasokkal, borult a menetrend, befagytak a váltók. Hóékevel felszerelt mozdonyok tisztították a síneket, amennyire lehetett, a vasutasok a viharszélnek feszülve folyamatos készültségben járőröztek a berendezések körül, és nehéz, hegyes pajszerekkel szálltak szembe a jégkoloncokkal. Stubnyai tizenennyolc órán át járt váltótól váltóig a feszítővassal, míg végre engedélyt kapott néhány órányi pihenőre. Lépni is alig tudott, szinte elveszett a nehéz, földig érő szolgálati őrbundában, és remélte, hogy lábujjainak érzéketlensége a bumfordi nemezsizmában nem fagyást jelez. A máskor negyedórás út a kiterő mellett épült szolgálati bódéig közel egy óráig tartott, Stubnyai szinte bezuhant az udvarról nyíló konyhába, onnan a földes szobába.

A vaságy rozsdás sodronya gyötrelmesen sírt a matrac alatt, és Nusi széles férfváll takarásából tekintett a váltóórra, sem a fájdalmas nyikorgás, sem a nyögdelés nem maradt abba, a sörtés tarkó gazdája nem vette észre, hogy hazaérkezett a ház ura, Nusi pedig valami réműleten túli belenyugvó pillantással nézett a belépőre.

Stubnyai bután állt a szoba közepén az őrbundában, a szőrmével bélelt füles sapkában meg az ormótlan egyujjas kesztyűben, arca me-rev volt a hidegtől, beszélni nem tudott, de ha tudott volna is – minek? Két marokra fogta a másfél méteres, hegyes feszítővasat, lassan emelte, és Nusit nézte, a kerek arcát, és szinte észre sem vette, hogy kettejük közt ott van még valaki.

A feszítővas hegye a döngölt padlóba fúródott. Közben áthaladt két emberi testen, a matracon meg a sodronyon. A sörtés tarkó csak rándult egyet, Nusi meg azt mondta: – Óóó...

Stubnyai attól fogva hallgatott. Hallgatott a körzeti őrszobán, azután a megyei kapitányságon meg a fegyházban is. Ha valaki azt kérdezte tőle: – Miért? – összepréselte amúgy is keskeny ajkát, és nézett merőn a kérdezőre a fekete szemével: a pupilla meg a szivárványhártya szinte összefolyt, mintha egy-egy fekete gomb sötétlett volna a szemgödörben.

Hallgatott akkor is, amikor tudatták vele: a sörtés tarkójú, akit úgy tűzött a feleségére, mint az olajbogyót szokás a sonkafalatkára a fogpiszkálóval – az ügyvéd fogalmazott így, aki sűrűn járt fogadásokra, gyakran fogyasztott sonkát, és látott már olajbogyót is – a vasúti rendészet kötelékében szolgált, az ukki kiterőben várakozó szállítmányok őrizetét látta el. A vasúti rendészet pedig a Belügyminisztérium

felügyelete alá tartozik, következésképpen Stubnyai belügyest ölt. Rendőrgyilkosság. És ez lesöpri, semmirevaló mellékkörülménnyé törpíti a védelem olyasféle érveit, mint a hirtelen felindulás, a féltékenység és más efféle badarságok. Egyszóval készüljön a legrosszabbra. Stubnyai készült. Nem tudta megmagyarázni magának, amit tett, és nem akart élni sem – nemcsak a büntudat marcangolta, hanem az önsajnálát is, hogy kiradírozta életéből azt, ami a legjobb volt benne: Nusit, és csak másodrenden jutott eszébe, hogy nem csupán saját életéből radírozta ki Nusit, hanem az egész teremtett világból.

Miután az elmeorvosi vizsgálaton az utolsó lehetőségét is elpacázta, az ítélet nem volt kérdéses. A bíró még csak föl sem emelte a hangját, még csak hatásszünetet sem tartott. Ugy hangzott a szájából a „kötél általi halál”, mint az, hogy „ma elég hűvös van”.

A februári tettől a kegyelmi kérvény októberi elutasításáig Stubnyai minden éjjel négyszer-ötször is felriadt. És mindannyiszor arra: – Óóó... – Az elutasítást követő éjszakát végigaludta, mint aki megnyugodott végre. Átszállították a fegyházba, és elhelyezték az egyik halálos cellába. Várta a sorát, várt napok óta, és szíve szerint talán siettetne volna az elkerülhetetlent: essünk túl rajta.

Október végén azután szokatlan zaj és mozgás támadt az épületben. Amikor kivágódott a zárkaajtó, Stubnyai nagy hirtelen pusztá kézzel végiggereblyélte a haját, majd megnyálazta mindkét mutatóujját, és végighúzta a szemöldökén. Illetlen dolog volna kócosan, kusza szemöldökkel állni a bitófa alá. De az ajtó nyitva maradt, és sorra nyílt a többi is.

A fegyház udvarán fegyveres civilek nyüzsgöttek, és sebtében, kézzel írt szabadulócédulákat állítottak ki a foglyoknak. Elterjedt, hogy egy híres színész is van köztük, de ha igaz volt is, Stubnyait hidegen hagyta a hír, mert arcról csak egyetlen színészt ismert, azt, aki a Nemzetiben az ördögöt játszotta, és azt nem látta sehol.

– Csak a politikaiak mehetnek – mondta az egyik szabadító. Fialt volt, az arca ragyogott, vékony teste szinte áttetsző, már-már lebegett, úgy festett, mint egy lódenkabátos angyal.

Hirtelen egy bölénytermetű öreg betörő lépett az őszi napfényben vaksin és értetlenül hunyorgó Stubnyai mögé. Ötödik évét töltötte, két hónapja volt hátra a szabadulásig, és úgy döntött, kivárja, jobb, ha az ember nem kapkodja el az ilyesmit – hova rohanna most már? De azért szerette volna biztosítani magát minden lehetséges oldalról, és igyekezett hasznosnak mutatkozni. Ismerte a fegyházat,

mint a tenyerét, lakóit pedig akár a családját. Nagyt taszított a halálraítélten, szinte odapenderítette a lódenkabátos elé.

– Ez itt politikai. Kicsinált egy rendőrt.

– Rendőrt?

– Ávóst.

– Megölte?

– Maga mit csinálna, ha egy ávós meggyalázná a feleségét?

A fiatalember az udvar közepére állított asztalhoz vezette Stubnyait, ott egy másik kiállította a szabadulócédulát, a harmadik a kapuhoz kíserte, szinte kituszkolta rajta, és már fordult is. A halálraítélten tétován állt a vaskapu előtt, azután hirtelen újra végiggereblyélte a haját, megnyálazta mutatóujját, és végighúzta a szemöldökén.

A kapu mellett őgyelgő, lefegyverzett smaszter odaszólt neki: – Most biztosan azt hiszi, hogy mégis van isten, mi?

Stubnyai egy utolsó pillantást vetett az odalent várakozó tankokra, melyek lassanként mozgásba lendültek ismét, és folytatták útjukat a belváros felé. Elhátrált az ablaktól, és magához húzta a puskáját, vissza a sötétbe. Ugyanígy tett Kelemenével is. Azután végigjárta a tetőteret, összeszedte az elszéledtek fegyvereit – hét puska, egy dob-táras géppisztoly meg valamicske lőszer. Moccanni is alig bírt, mire magára aggatta mind, és lecipelte a földszintre. A kapualjban kétke-rekű kordé állt, ráhajigálta a fegyvereket, betakarta a koci végébe gyúrt ponyvával, azután megragadta a két rudat, és indult volna, de a koci nem moccant. Ellenzős sapkát viselő elszánt öregember kapaszzkodott a végébe.

– Az enyém!

– Lefoglalom – mondta Stubnyai. Ez jutott eszébe, a komor varázsszó, melyet annyiszor hallott az utóbbi napokban: – Lefoglalom!

– Ezzel piacolok a Garayn!

– Visszakapja.

– Mikor?

– Nemsokára.

– Látta, mi van odakint? Mostan már nem olyan idők vannak, hogy csak úgy ukmukfukk...

Stubnyai elveszítette a türelmét, megragadta a vaskos ponyva szegélyét, oldalt rántotta. Amint megpillantotta a fegyvereket, az öreg elengedte a kordét. Az egykori váltóór újra belekapaszzkodott a két rúdba, és amikor kizörömbölt a kapun, visszaszólt még egyszer,

és szeretne volna, ha a hangja biztatóan cseng: – Visszakapja, ha mondom.

Megindult az ismeretlen vidéken, háta mögött egyre halkult a város szíve felé nyomuló harcokcsik csikorgása.

Nem tudta, mihez fogjon. Fel sem merült benne, hogy megmenekülhet. Amióta kiszabadult, újra álmatlanság gyötörte, éjszakánként Nusit látta, és azt hallotta: Óóó... Talán arra gondolt, fegyverrel a kézben mégiscsak jobb, mint a fegyház udvarán. Talán arra, ha ló, akkor a zajban nem hallja majd, hogy: Óóó...

Elhaladt a kórház mellett, a főbejáratnál mentőautók várakoztak, de se sófőr, se beteg, lassan zörgött tovább a néma, szürke házak közt, azután egy pillanatig tévovázott, a következő sarkon jobbra fordult, és megállt tanácstalanul. Balra vaskerítés, mögötte néhány fázós bokor meg egy barna téglás épület – az Állatorvosi Főiskola, jobbra kedélytelen bérkaszánya, a kapu mellett fakuló emléktábla: Landler Jenőé, a Tanácsköztársaság belügyi népbiztosáé, a felirat alatt féltényérnyi vörös csillag, középebe verve egy fényes, százas szög – a táblán hajszálrepedések futottak szerte. Az emléktábla mellett a szabvány pléh utcatábla a valahai belügyi népbiztos nevével, rajta odamázolt fekete kereszt, mintha kiikszelték volna a várostérképről, s a falon csámpás felirat, ugyanazzal a feketével: István út.

Stubnyai megindult a bizonytalan nevű, bádogszín utcán a Bethlen tér, a Csikágó mélye felé.

Veres Márton bizonyos elégedettséggel szemlélte pincerekeszszomszédait. Közel járt a negyvenhez. Kopaszodott, hatalmas izmai, amióta nem tette őket próbára nap mint nap, enyhén megereszkedtek, és városszerte nem lehetett olyan nadrágot kapni, amiből a hasa elő ne türemlett volna. Szelíd, béketűrő embernek tudta magát. Élete javát a Garay piacon töltötte, kezdetben hórúkkemberként, később a Rakodók és Rokonszakmabeliek Szakszervezetének kebelében működő kézírakodócsoport megbízott vezetőjeként. Mostanában a piacon belüli anyagmozgatást felügyelte, és persze szakszervezeti ember volt – az ilyesmi nem múlik el. A megelőző kis híján négy évtizedben nemigen került ilyen testközelségbe és ilyen természetesen egyenrangú helyzetbe nála magasabb társadalmi állású emberekkel, mint most. A lépcsőházban persze találkozott, és köszöntek egymásnak, ahogyan illik. Karácsonyonként, szenteste előtt egy-két nappal Irénke egy szakajtónyi magamártogatta, maga csomagolta szaloncukorral végiglátogatta a gangról

és a lépcsőházból nyíló lakásokat is, és mindenütt otthagytott néhány szemet. Erre válaszul dr. Kövecsesné Konok Anna – így íratta ki magát az ajtóra, és el is várta, hogy így szólítsák – viszonzta a látogatást. Nem hozott semmit, csak csacsogott egy kicsit, felidézte a régi erdélyi karácsonyokat a szűzhó földte havasok tövében – mert hát odavaló, székely lány volna ő –, azt meg sosem említette, hogy a ploiești-i vasúti járműjavító munkástelepén született, és szűzhó földte tetőt csak akkor látott, ha a szemközi barakk kátránypapírral fedett, lapos tetején meggyűlt a hó.

Irénke azonban, mintha csak titkos álvilágító műszerrel tapogatta volna végig a doktornét, megérezte mindazt, amit Annus nem tartott célszerűnek megemlíteni, és a nő távozása után férjéhez fordult:

– Síkproli ez, fiam, hiába bújtatja selyembe a valagát.

– Kuss – mordult Veres Márton, mert észrevette, amit Irénke nem, hogy Annus a gang végén egyetlen lendülettel visszafordul az ő lakásuk felé, mint aki elfelejtett valamit. – Kuss!

Szóval hogyha volna dió meg mák, ami ugye hiánycikk, mondta Annus, ő olyan bejglit tudna sütni, amit még az anyjától tanult odaát, sőt mákos kalácsot is oláh módra – na, az az egy jó bennük, a mákos kalács –, egyszerűen nem lehetne esetleg tenni valamit a piac környékén, Veres úr? Lehetett. És dr. Kövecsesné Konok Anna pompás bejglit süttött tényleg. A férje meg soron kívül vizsgálta Irénkét a szomszédos kórház nőgyógyászatán, nála született Évi, éppen hét hónappal ezelőtt, „simán, mint a zsír”, ahogyan Veres piacszerzte büszkélkedett második lányával, akit egyébként jobb meggyőződése ellenére, Irénke szívós kunyerálására „engedélyezett maguknak” abban a reményben, hogy a második gyerek majdcsak meglágyítja az illetékes lakásügyi hivatalnok szívét, kérvényük előrébb rúkkol a sorban, és végre kivaccolódhatnak a gangvégi szoba-konyhából.

Dr. Kövecses rendszeresen ellenőrizte Irénke állapotát a szülés után is, és megnyugtatóan, egyben bizonyos merengő hangszúllyal jegyvezte meg: egészséges, mint a makk, és ha netán újra teherbe kívánna esni – amit Veresné most már túlzásnak érzett volna –, elegendő, ha a férje csak ránéz.

A merengő hangszúlly háttérben az lappangott, hogy ő maga hiába nézegette a feleségét, és hiába tett meg minden tőle telhetőt, vizsgálta az asszonyt és önmagát – nem jött a gyerek. Nők százait ellenőrizte, újszülöttek tucatjait segítette a világra, de a saját utód egyre később, holott rendelkezésre állt minden, lelkiek és anyagiak, és időszzerű volt a dolog régóta már.

Veres Mártont e látványos szaporodási fölény bizonyos felsőbb-ségérzettel töltötte el, mely többé-kevésbé kiegyensúlyozta a tágas második emeleti saroklakás meg a gangra, sőt tűzfalra néző szobakonyha kiáltó ellentétét, s arra készítette, hogy saját értékének szinten tartása végett olykor fejszóvalva szánakozzon egy kicsit az orvoson: – Szegény, szegény doktor Kövecses.

Most tehát átlesett a szomszédos, az övékkel éppen azonos méretű rekeszbe, és eszébe jutott, hogy tizenegy évvel ezelőtt, az ostrom idején is így helyezkedtek volna el, ha ő akkoriban nem a csepeli lőszerraktáraknál teljesít szolgálatot. Ott kamatoztatta a rakodóknál szerzett tapasztalatait a Magyar Királyi Honvédség javára, s csak nagy ritkán térhetett haza egy-egy délutánra. Egy ilyen látogatás eredményeként jött a világra Ria, nem sokkal a háború után. Születésekor Veres Márton őrzető nem lehetett jelen, mert a lőszerraktár felrobbanása után – melyet egyedül élt túl szakaszából, mivel a végítélet pillanatában a honvédségi egészségügyi szabványoknak megfelelően jó kétszáz méterre ázott latrinán tartózkodott – elveszett tébolygás következett a Csepel-sziget ártéri erdeiben, majd hadifogság, s mire hazatért, a gyerek már beszélt.

Az ostrom pinceélménye tehát kimaradt. Ez nem szült benne hiányérzetet. Természetesen találta, hogy dr. Kövecses meg a tőlük balra táborozó Svédék otthonosan mozognak a föld alatt. Az azonban meglepte, hogy a lakók többsége úgy tesz, mintha csupán rövid üdülésre költözött volna a felszínre az 1945-ös ostrom végeztével, és most, tizenegy évvel később úgy viselkedik, mint aki hazatért.

Alig néhány percbe telt a rozsdás vaságyak felállítása, a penészes matracok elhelyezése, a vízvezeték felszálló ága mellett a pince vízszolgáltatását biztosító tartalék csap üzembe helyezése. Már-már úgy sűrűgtek a lakók odalent, mint a szomszédos Bethlen mozi vásznán a minapi film előtt vetített híradóban az új lakótelepre költöző fővárosiak, akik az elragadtatott narrátor szerint „boldogan veszik birtokba új otthonukat”.

Kövecsesék szorult helyzetben voltak. Egy korábbi megbeszélés értelmében az orvos odaát, a kórház nőgyógyászati osztályán megvizsgálta valahai gimnáziumi osztálytársa, Both Árpád feleségét. Mindez előző nap történt, negyedikén, vasárnap, amikor nem zavarta őket senki, hajnalban. S mire végeztek a vizsgálattal, mely egyébként minden tekintetben megnyugtató eredményeket hozott, és az orvos kijelentette, hogy az apró ciszta nem ad okot aggodalomra, egyszóval mire

mindannyian megkönnyebbültek, a főutak már járhatatlanná váltak. Arra gondolni sem lehetett, hogy Bothék a tankokat kerülgetve, a lezárt hidak valamelyikén átvergődve visszagyalogoljanak a Rózsadombra. Dr. Kövecses magától értetődően ajánlotta fel, hogy töltsék náluk a napot a kórházhoz közeli, Landler Jenő (pár nap óta ismét István) utcai lakáson, mely Árpának amúgy sem ismeretlen, járt ott eleget annak idején, gimnazistakorukban, és kapott az anyjától, Kövecses nénitől lekváros kenyeret épp eleget. Egyszóval jöhetnek.

– Ott várjuk ki, amíg a viszonyok konszolidálódnak? – mérlegelte az ajánlatot Both Árpád, aki ügyvéd lévén gyakorta élt latinizmusokkal. Nem csak a maga és felesége biztonságát kellett szem előtt tartania; úgy érezte, a budai ügyvédi munkaközösségek forradalmi bizottságának tagjaként a folyó túloldalán volna a helye. – Ott várjuk ki? – és hosszan töprengett, mint aki számtalan lehetőség közül választhat. Kicsi, köpcös ember volt, forrófejű, hirtelen haragú, s váratlanul üvöltöni kezdett, bömbölése elnyomta a távoli, szórványos lövöldözés pufogását – úgy festett, mintha az orosz bevonulás fölött érzett frusztrált dühét egykori osztálytársán akarná kitölteni.

– Kikérem magamnak! – ordította. – Még hogy ne mehessek haza a saját lakásomba? Én?! De mennyire, hogy hazamegyek! Úgy hazamegyek, mint a pinty! Ezek a mocskok de jure egyszerűen nem lehetnek itt!

– De facto viszont tele velük az utca – mondta tárgyyszerűen Ágnes, a felesége, azután elnézést kért dr. Kövecsestől a férje viselkedése miatt.

– Az Áрпи már csak ilyen – bólogatott az orvos megértően.

A nap hátralévő részében a világvevő Pacsirta rádió gombjait csavargatták, az éter tele volt zavarosan füttyögő, egymásnak ellentmondó hírtöredékekkel, és estére csak annyi volt világos, hogy a helyzet egyelőre nem konszolidálódik – ellenkezőleg. Annus megágyazott Bothéknak a saroklakás Nefelejcs utcára nyíló szobájában, melyet a majdani gyerekszobának szántak, és a másnap még rosszabbul kezdődött, mint ahogyan az előző végződött: kora reggel együtt hurcolkodtak a pincébe. Az orvosék rekeszében négyen szorongtak, akárcsak Vereséknél, bár a héthónapos Évi legalább nem foglalt sok helyet.

– Szegény, szegény dr. Kövecses – morogta halkán Veres Márton, azután felszisszent, mert Irénke hegyes könyöke az oldalába vajt, és a zsírpárnák sem védték meg a bordáit.

A másik pinceszomszéd, a hórihorgas Svéd Andor néhány órával a többiek előtt szállt alá, és mire a lakótársak megérkeztek, már többé-kevésbé berendezte saját odúját, mint aki megérezte, mi lesz elkövetkezendő, és megpróbálja kifogni a viharszelet a történelem vitorlájából. Ő ugyan nem hagyja magát még egyszer. A fiát mégúgysem. Svéd Misi is most volt héthónapos, egy nappal Veres Évi után született, ugyanazon az osztályon, ugyanúgy dr. Kövecsesnél – hol mástutt? A két asszony közel egy hétig egymás mellett feküdt a szülészeten, és a közös helyzet természetes szolidaritást eredményezett, ha úgy adódott, kitámogatták-kísérték egymást a mosdóba.

A második emeleti orvos meg az első emeleti Svéd – amúgy a városligeti műjégpálya gazdasági igazgatója (valaha, a faji törvényig, mely a zsidókat kitiltotta a sportegyesületekből, a műjégpálya sztárja, ifjú reménysége, serdülő műkorcsolyabajnok) – jól ismerték egymást a házból, közel egykorúak voltak, félig-meddig együtt nőttek fel, ha sok kapcsolat nem volt is a két család között. A második emeleti lakó a fasori evangélikus, az első emeleti a Domonkos utcai izraelita gimnáziumba járatta a fiát. Kövecses még mindig Spitzer néven emlegette a lakótársat. Így szokta meg.

Spitzer Andor csak a háború után változtatta a nevét Svédre a Raoul Wallenberg iránti hálából, mert szülővárosában, Budapesten a stockholmi diplomata volt az egyetlen, aki mindent megtett a szülei megmentése érdekében. Részsikerrel járt. Anyja, a kedélybeteg, ízületes Spitzer néni végigbicegte a háborút a svéd oltalomlevéllel. Ám a bécsi országútra terelt halálmenet már meghaladta Wallenberg lehetőségeit, és apjáról, Spitzer bácsiról csak annyit lehetett tudni, hogy elindult, de nem érkezett meg. Nála öt évvel idősebb bátyjából, Spitzer Mihályból csak egy táborig levelezőlap maradt, melyet egy Sztarij Oszkol nevű községből kelteztek a doni áttörés előtt két nappal. Az állt rajta: *jól vagyok*. De a doni munkaszolgálatos-századból senki sem tért haza, hogy megerősítse vagy cáfolhassa: jól volt-e valóban.

Svéd (akkor még Spitzer) Andornak elege lett hazája romjaiban is impozáns fővárosából és annak számára rendelt, épen is romosnak látszó zugából, a Csikágóból.

Egyedül a műjégpályát szerette, a Lechner Ödön tervezte otthonos csarnokot, az előtte nyújtózó fehér jégsíkot. És mindenekfölött a műkorcsolya-formagyakorlatok tiszta, hús rajzolatait. Azokban remekelt. A szabadon választott kúr nem tartozott az erősségei közé. A háború után edzője megpróbálta átállítani a párosra, és Berg Edinát rendelte

mellé, aki egyéniben szintén nem volt átütő tehetség, de az edző úgy vélte, a külön-külön szembeszökő hiányosságok a párosban eltűnnek majd. Tévedett. Döcögött a Herrensprung, darabos és bizonytalan volt a Todeskurve, és a kísérletező kedvű edző rövidesen letett róluk, és más párosokra koncentrált. Svédnek maradt a magányos formagyakorlatok változatlanul vonzó geometriája, azután az is mind több erőfeszítést kívánt, mert korán kiütköztek rajta anyjától örökölt ízületi betegségei, melyek hosszú távon semmi jóval nem kecsegtettek.

Svéd Andornak mehetnékje támadt. Úgy gondolta, jégpálya mástutt is van. Például északon, ahonnan Wallenberg is érkezett. Egy nagy jégpálya az egész, rajzolhatja az áttetsző síkon az ábrákat, amíg él vagy amíg bírja. Mehetnékje támadt. De valami mindig felülírta elhatározását. Az ostrom után anyját kellett ápolnia, akit hamarosan minden erőfeszítés és gyógykezelés ellenére sírba vittek a háború alatt elvadult betegségei és a csillapíthatatlan hiányérzet: eltűnt férjét istennek látta, odaveszett nagyfiát félistennek, Andort pedig – korcsolyabajnokság ide vagy oda – csak afféle suta maradéknak. Anyja temetése után Svédet a szerelem tartóztatta, meg a szorongás az ismeretlentől. Ám mire mindkettőtől megszabadult, mire szenvedélyének tárgya, az érzéki loknijait kacagva lebegtető korábbi párospartner Berg Edina a Thököly úti optikus személyében jelentkező, megbízható parti mellett döntött, a kikoszorózott Svéd pedig bánatában és fájdalommal legyőzte szorongását, már késő volt. Az ország bezárult.

Svéd Andor maradt, mert mást nem tehetett, és persze a jégpályáról nőszült, kerek és kemény fenekű korcsolyaoktató-nőt hozott az első emeletre, Tímeát. És igyekezett úgy nézni rá, ahogyan anyja nézett az apjára, megpróbálta istennőnek látni a mindig mosolygós, fekete szemű lányt, az pedig hagyta magát. Ő jelentette a hidat Svéd és a ház többi lakója között, akikkel – noha itt született, ebben az okkersárgára vakolt, talán már avatása napján is kopott házban, igyekezett a lehetséges minimumra csökkenteni az érintkezést. Mert hát egyik lakó sem volt egy Raoul Wallenberg. És ezen az sem változtat, hogy józan ésszel nem is lehetett elvárni tőlük. Amúgy pedig javukra szól, hogy nem akadt közöttük egyetlen nyilas sem. De az utóbbi tény mit sem változtat az előbbin.

Svéd Andor mindenkinek udvariasan köszönt, illetve fogadta a köszönést, de ennyit elegendőnek is talált. Lakógyűlésre nem járt. Nőszülése után mindig Tímeát küldte maga helyett. Fia születésekor nyolcszáz forinttal bélelt borítékot csúsztatott dr. Kövecses zsebébe, mintha

nem együtt ricsajoztak volna a gangon meg a kövezett udvaron gyerekkorukban. Amikor az orvos inkább hökkenten, mint felháborodottan visszautasította a valahai játszótárs, a jelenlegi lakótárs pénzét, Svéd elvette a borítékot, de nem érzett iránta semmit, a legkevésbé azt, hogy akár csak egy hajszállal is közelebb került volna a feje fölött lakóhoz. És egyébként sem érdekelte az egész. A fiával foglalkozott, a három kiló negyven dekás bömbölőgéppel. Amikor az apa elhagyta a kórházat, Tímea halkán elnézést kért a férje nevében. Az orvos érteni vélt valamit Svéd viselkedéséből, többet, mint az anyuka, elvégre sokkal régebbről ismerte, és mosolytalanul legyintett: – Emberek vagyunk.

Svéd egyedül Veres Mártonnak nem köszönt a házból, és ha a rakodó netán reflexből megbiccentette a fejét, elfordult. A harag, megvetés, az emberiségből való kivetetés 1944 késő tavaszáról származott, amikor Veres a Csepel-szigeti lőszerraktáraknál teljesített szolgálatot, a hórihorgas Spitzer gyerek pedig a budapesti romeltakarító munkaszolgálatos zászlóaljban – ez tulajdonképpen kivételezett helyzetet jelentett, hiszen nem kellett a frontra vonulnia, s akkoriban még csak távoli sejtelen volt, hogy a front rövidesen házhoz jön. Spitzer Mihály már eltűnt, de még élt a megalapozatlan, hiú remény, hogy nem végleg. Spitzer bácsinak már nem volt munkája, de még otthon ült, pasziánszal mulatta hátralévő idejét, és nem sejtette sem a rá kiszabott halálmenetet, sem azt, hogy Adolf Eichmann éppen az utolsó simításokat végzi a zsidók deportálásának tervein. Spitzer néni már sárga csillagot hordott a tavaszi kabátján, ha az utcára lépett, de még szorgosan kattogtatta mindentudó Singer gépét egy belvárosi varrodában, mely zászlókat készített állami és katonai megrendelésre, egyszerűeket és címereseket és szűzmáriásokat százzszám.

A Spitzer gyerek zászlóalja Lőrincen állomásozott, a város határán, onnan nézte végig a csepeli Weisz Manfréd Művek meg a szabadkikötő szőnyegbombázását. Onnan lesték a vezérgépet, mely kényelmes kört tett a sziget északi csücske fölött, vastag, fekete csíkot húzva maga után, az pedig hibátlan körre kerekedett, mintha egy lusta óriás pöffentett volna pipájából komótos, el nem oszló füstkarikát a Duna fölé. És onnan nézték végig, ahogy a vezérgép nyomában érkező rajok ezerszám szórják a bombát Csepelre, látszatra vaktában, valójában ügyelve, hogy a fekete karikába hajítsák terhüket.

Futólépésben trappolt a romeltakarító zászlóalj a gyár meg a szabadkikötő maradéka felé. Egyeseket a helyi tűzoltóság mellé vezényeltek, hogy segítsenek az oltásban, másokat csakánnyal a még for-

ró romok bontásához meg a beomlott légópincékhez, hogy ássák ki az élőket, ha maradtak odalent. A Spitzer gyerek raja kapta a legkomiszabb feladatot. A szabadkikötő mellett álló olajtartályok rögtön a támadás elején találatot kaptak, többségüket szétvetette a robbanás. Az égő olaj végighömpölygött a kikötőn, és befolyt a móló mellé épített légópincébe, ahova a kikötőben dolgozó másik munkaszolgálatos egység tagjai menekültek a bombák elől.

A romeltakarítók a parancsnokkal együtt szinte vezényszóra hányták el magukat a látványtól. Azután a hadnagy elfordult, háttal állt a bunkernek, úgy kiáltozta utasításait, a legénység zsebkendőt, sálát, gézt kötött az arca elé, és köpködve, nyüszítve cibálta ki a pincéből az olajban sült emberi maradványokat, fuldokló iszonytal rakták sorba az elfeketült testrészeket, és valaki bőgve mutatott egy szén szín fejre: – A Zsiga! Ez a Zsiga! A szemüvege...

Akkor haladt el a szabadkikötő romjai mellett Veres Márton örvezető, egy honvéd kíséretében szolgálati helye, a közelben fekvő lőszerraktár felé igyekezve, mely valami csoda folytán sértetlenül úszta meg a szőnyegbombázást, és megsemmisülése csak fél évvel későbbre volt beütemezve a sors előjegyzési naptárában.

Veres megállt, elfintorodott a töltésoldalba fektetett szörnyű szerves anyag láttán, de azért elnézte egy percig a bunker bejáratánál hajlongó, bekötött arcú, fulladozó, karszalagos zsidókat, és jó hangosan odaszólt az oldalán sápadozó honvédnek: – Még ezek nyavalyognak az ellátmány miatt? Hát kapnak sült húst is rendszeren!

És várta, hogy a honvéd nevensen. És az próbált is, ahogyan tőle telt, de köhögni kezdett. A Spitzer gyerek meg öklendezve letépte az arcáról a kendőt, és Veres Márton felismerte. Elkomorult, egy pillanatilag habozott, hogy mondjon-e valamit, de azután inkább elfordult, és ment tovább a dolgára.

Hónapok múlva találkoztak össze ismét a házban, az első emeleti lépcsőfordulóban. Az ostromgyűrű addigra rázárult a városra, a Spitzer gyerek már szökésben volt, és Veres Márton ezt legalábbis sejtette. De nem szólt, nem kérdezett semmit, csak biccentett. Spitzer Andor pedig elnézett a feje fölött. Mert az a mondat ott a csepeli szabadkikötő romjainál egyszer és mindenkorra kizárta, hogy ezt a két lábon járó lényt emberszámba vegye. Akkor is, ha az élete függ tőle. Veres egy pillanatilag habozott, elégtételt vegyen-e, amiért átnéztek rajta. Lett volna rá módja. Egyetlen szó bármelyik utcai járőrnek. Volt belőlük elég, és nem a várost védték – vadásztak. De azután sie-

tett tovább. Valahol mélyen talán nemcsak azt sejtette, hogy a Spitzer gyerek meglógott az ostromgyűrűben szétzilálódott századától, hanem azt is, hogy neki magának ez az utolsó szabadsága, ezen az éjjelen fogan meg lánya, Ria a gangra nyíló szoba-konyhában, és néhány hét múlva már széles nyomtávú vasúti szerelvényen kattog a Jeges-tenger felé, ahol mesebeli óriásfenyők várnak rá az északi fényben; azokat döntögeti két éven át a Kola-félsziget hadifogolytáborában.

Svéd Andor a dunyhát is lehozta a pincébe. Szelíden körberakta Tímeát meg Misit mindazzal, ami a normális élethez elengedhetetlenül szükséges, ellenőrizte, működik-e a spirituszfőző, oda van-e készítve mellé a gyufa, újra megszámolta a gyertyákat: hét darab, a tömzsi, vastag, lassan égő fajtából – ennek elégnek kell lennie egy darabig, noha egyelőre szerencsére van villany. Megnézte, itt-e a lavór, a teáskanna, az összes pelenka, és mivel hirtelenében más szükséges nem jutott az eszébe, megállt a pincerekesz közepén, és csípőre tette a kezét. Gyönyörű volt Tímea, ahogyan az ölébe emelte a gyereket, kigombolta a blúzát, és mellbimbóját Misi szájába szuszakolta, felfoghatatlanul gyönyörű.

– Miért éppen Mihály? – próbálkozott Tímea még egyszer a szülés előtt, amikor már minden készen állt, a becsomagolt kisbőrönd az előszobában várta, hogy csak fölkapják, ha eljön az idő, és irány a kórház. – Annyi szép férfinév van – és az asztalon heverő akadémiai utónévkönyv felé intett. Tudta, férje nem alkuszik, ha lány születik, úgy nevezi, ahogyan jólesik, Júlia, Borbála, Viola, Szófia vagy amit akar, de ha fiú, nincs vita: Mihály. Az odaveszett bátyja után. De azért megpróbálta mégis, szelíden, puhatolódzva, meg ne bántsa az urát: – Ugye nem veszed rossz néven... de a Mihály... egy kicsit parasztos.

– Parasztos?! – hördült Svéd Andor, mint akit megütöttek. – Tudod, mit beszélsz?! – Hadonászva járt föl-alá a szobában, Mihály arkangyalról beszélt, az Úr seregeinek vezérééről, a Jahve nevében hadakozóról, az igazságtévőről és bosszúállóról, kinek neve Mikael, ami annyit tesz: „Az Istenhez hasonlatos”, de úgy is fordítják: „Ki, ha nem Isten?!”

– Megértted?! – fordult a feleségéhez már-már támadóan. – Világos?!

Az asszony megbabonázva bámult rá, és azt felelte: – Elfolyt a magzatvíz.

Misit szinte beborította a sötétbarna hajzuhatag, ahogyan Tímea fölé hajolt. Megszűnt számukra minden, ketten voltak a hajsátorban;

jöhetnek seregek, lehet forradalom, kitörhet háború – van, ami mindenek fölött való. Pincemadonna a Gyermekkel.

– Minden rendben? – kérdezte Svéd Andor.

Tímea óvatosan, hogy ne zavarja a cuppogva küszködő gyereket, ingatni kezdte a fejét.

– Azt hiszem, apad a tejem.

Svéd nyelt egyet.

– A legjobbkor. Azért csak próbáld.

– Próbálok.

Svéd a rekesz fala mentén felstószolt tűzifához lépett, félrehúzott egy rönköt, rövidnyelű szerszámot emelt ki alóla. Olyan volt, mint egy kalapács és egy csákány kereszteződése, veszedelmes, fenyegető, a hegye rozsdás. Kilépett a rekeszből a pince közepén haladó folyosóra, és Veres Mártonra esett a pillantása, aki éppolyan aggályosan gondoskodott a családjáról, mint ő a magáéért.

– Hát ez? – intett Veres a kurta szerszám felé.

Svéd Andor elnézett fölötte, végigment a folyosón, ide-oda biccentett a lakóknak, végül megállt a pince végében, és óvatosan kopogtatni kezdte a falat a csákányféleség nyelvél. Ismerte a föld alatti világot, mint a tenyerét. Itt bujkálta végig az ostromot – nem a saját házuk alatt. A pincéket vészátjárók kötötték össze – ha valahol beomlik a ház, át lehetett menekülni a szomszédba. Titokzatos hálózat húzódott a Csikágó általajában, a munkaszolgálatos-szőkevény úgy sértelt az István utca alatt, mint valamivel korábban odafönt, a járdán, és Svéd Andor pontosan emlékezett arra, hol-merre járt a Spitzer gyerek. Percek alatt kibontotta a hatos téglával tessék-lássék elfalazott átjárót, átlépett a szomszéd házba, és haladt tovább a kurta nyelvű csákányféleséggel, hogy szabaddá tegye az utat végig az utca alatt.

Veres Évi üvöltött. Hiába ringatta, csitította Irénke, a csecsemő szirénázott, a vékonyka hang sürgető volt, vágott.

– Nincs valami baja? – kérdezte Ria, miközben a színes ceruzáit szortírozta a fa tolltartóban. Vézna volt, szőke, született jó tanuló – szeretett iskolába járni, és sajnálta, hogy nincs tanítás.

– Csak éhes – felelte Irénke, és nekikészült a szoptatásnak ő is.

Az éles gyerekhangra benézett a rekesz ajtaján dr. Kövecsesné Konok Anna a szomszédból, szolgálatkész volt és barátságos. – Segítsek valamit?

– Nem, dehogy – felelte álságos mosollyal Irénke, miközben azt gondolta: magadon segítsél, ha tudsz. – Nálam minden rendben.

Pedig túlzott erősen – ő sem volt bőviben a tejnek.

Annus visszatért az övéihez. Férje és Bothék egy rogyadozó szelonon ültek sorban, mint valami vasúti váróterem lócáján. Összebújtak, a hangjukat suttogóra fogták, vitáztak és latolgattak: meddig mernek elmenni a ruszok? Jönnek az amerikaiak? Háború lesz? Már van? Világháború?

Azután a vöröslő fejű, szangvinikus Both Árpád hangja emelkedni kezdett: az isten verjen meg minden vasárnapot, vasárnap vonultak be a németek, akkor volt a nyilaspuccs, és vasárnap volt Mohács meg Trianon, még akkor is, ha kedden vagy csütörtökön, és most is vasárnap jönnek ránk az oroszok – dögöljön meg minden vasárnap! Alig öt napja alakítottak egy liberális pártot odaát Budán, még a névét sem fogadták el, és máris itt az illegalitás? Le a föld alá? Még alig vettünk levegőt, és máris a nyakunkon a hurok? Miféle hely ez, támadt dr. Kövecsesre, mondd meg, miféle? És mifélek vagyunk mi, hogy rajtunk a világ szeme, erre itt dekkolunk egy pincében?

– Csak átmenetileg – nyugtatta a felesége –, néhány óra az egész, talán annyi sem.

– Nem erről van szó! – hördült Both Árpád, azután hirtelen elhallgatott, legyintett, és azt mondta dr. Kövecsesnek: – Ne haragudj.

Az orvos meg azt felelte: – Bár ne volna igazad.

– Legalább a könyvekre vigyáznak? – kérdezte Annus a férjét, hogy elterelje a szót.

– Kik? – nézett fel értetlenül Both Ágnes.

– Hát azok, ott fent.

Igazság szerint a könyvek érdekelték legkevésbé, nemigen volt köze hozzájuk, valójában a bútorokért aggódott. A kecskelábú íróasztalért, a faragott támlájú albarokk duplaágyért, a stílusban talán hozzá illő, de túlméretezett háromajtós szekrényért meg az antik benyomást keltő, üvegezett ingaóráért. Úgy érezte, ómódi elegancia sugárzik belőlük, és amikor közéjük költözött, és első alkalommal maradt otthon egyedül, megszólította őket, beszélt hozzájuk – megszólította velük érzéseit, elmondta nekik, hogy éppen ők bizonyítják, mekkorát lépett előre, és dr. Kövecsesrel, akit szigorló korában hódított meg rajtaütésszerűen, ellenállhatatlanul, az egészségügyi szakközépiskolát követő nyári gyakorlaton, megfogta az isten lábát. A bútorok emlékeztették szerencséjére nap mint nap. De Annus tudta, mi illik, és hogyan alkalmazkodják férje értékrendjéhez, amit ugyan nem osztott, de tiszteletben tartott: a könyvek?

Az orvos imént érkezett otthonról. Ha ugyan otthonnak lehetett még nevezni a harcállásponttá minősített második emeleti saroklakást, ahová kora reggel beszálltatta magát egy felkelőcsoport. Amikor tiltakozni próbált, vezetőjük, egy vastag nyakú, fekete férfi a nagyszoba közepén állva kiterjesztette karját, mintha ezzel erősítené meg a birtokbavétel tényét, és csak annyit mondott: – Lefoglalom.

Dr. Kövecses nem akarta ennyiben hagyni a dolgot, és Both Árpád, aki házigazdájánál is álmosabb és zavarodottabb volt, valami tiltakozásfélébe kezdett: azért nem eszik ilyen forrón a kását, a foglalásnak mint hadijogi kategóriának is megvan a maga törvények által szabályozott formája... Ám az ismeretlen hátat fordított nekik, mint aki befejezte a beszélgetést, aztán visszaszólt mégis: nyugalom, nem esik baja semminek, és a maga részéről nem tilthatja meg, hogy a lakás tulajdonosai itt tartózkodjanak, de ne feledjék: csakis a saját felelősségükre.

Dr. Kövecses a dióbarna, kecskelábú íróasztalhoz lépett. Megigazgatta rajta a papírvágó kést és a papírnehézeteket. Azután felhúzza az ingaóráját. Hogy mégis. Hogy legyen valami. Lássák, ki van itthon. De nem látták.

Az osztag hét-nyolc fáradt kamaszból állt, egy alföldi élelmiszeripari szakközépiskola végzős diákjaiból, leendő cukrászokból és szakácsokból. Az előző nap szálltak vonatra, mert cselekvésre ösztönözte őket a rádióban hallott rekedtes mondat: „csapataink harcban állnak”. Meg akarták segíteni a harcoló Budapestet. Fel sem fogták, milyen elképesztő, már-már természetfölötti véletlen, hogy a vonat valami kiismerhetetlen okból valóban befutott a Keletibe. Mintha rendjén volna minden. Amikor kiszálltak, és beleütköztek a Baross téren várakozó tankokba, rémületükben bevették magukat a Csikágó mellékutcaiba, mint bujdosók a Bakony erdeibe, abban a ködös reményben, hátha rejtőznek a sűrű házrengetegben szabad betyárok. És nem csalatkoztak, mert hamarosan szembejött velük egy ember, ponyvával letakart kétkerekű piaci kordét tolt maga előtt, konok volt, hajlíthatatlan, és azt mondta, éppen megfelelő saroklakást keres, olyat, ahonnan több utcára is jó a kilövés.

Az orvos igyekezett megnyugtanni a feleségét.

– Persze hogy vigyáznak a könyvekre, nagyon rendes gyerekek. Mit csinálnának velük? Barikádnak nem jó, nem fogja a golyót.

Annusra mosolygott, és várta, hogy visszamosolyogjon.

Két nappal korábban, szombaton kapta a táviratot Dibuk Cs. János. A postás egyik lábáról a másikra állt a Rózsák teréről nyíló házban, úgy várta, hogy a kék mackófelsőjén széles, fehér Hungária feliratot viselő címzett aláírja a küldemény átvételét. Ám Dibuk Cs. János csak állt a távirattal, elolvasta háromszor, és éppen negyedszer is nekifogott, de csak a feléig jutott, leeresztette, elnézett a postás mellett, a lépcsőház piszkos ablakán át fel a palaszínű égre.

– Rossz hír? – érdeklődött a postás óvatosan.

A címzett a fejét rázta.

– Hál’ istennek – élénkült fel a postás –, igazán ránk férnek a jó hírek... – Kicsit várt, hátha megosztják vele az örömhírt, de mivel nem történt semmi, a mackóruhás felé nyújtotta az átvevőkönyvet meg a tintaceruzát: – Itt oldalt, lent...

Odabent Dibuk Cs. János kiteregte a táviratot a konyhaasztalra, elolvasta még háromszor, betűről betűre, és amikor anyja a konyhába lépett, odanyújtotta neki szóltanul.

– Nincs itt a szemüvegem – mondta Dibuk néni, a fia pedig felolvasta lassan, majdnem szótagolva, noha eddigre fejből tudta. Az öregasszony a szája elé kapta a kezét, átölelte a mackóruhást, lábujjhegyre állt, de pókhálós arca így is csak a mellközépen futó Hungária feliratig ért, arra szorította.

A terjedelmes távirat a Magyar Olimpiai Bizottságtól érkezett. Arról értesítette a címzettet, hogy az Atlétikai Szövetség ajánlása alapján korábbi tartaléktátságából kerettaggá lépett elő, két gátfutó-számban indítják a melbourne-i Nyári Olimpiai Játékokon. Hogy megbízatásának eleget tehesen, és a november huszonkettedikén kezdődő játékokon képességeinek maximumát nyújtva képviselhesse a Magyar Népköztársaságot, tekintettel a nagy távolságra és az olimpiai faluban eltöltendő akklimatizációs időszakra, ötödikén, déli tizenkét órakor jelenjen meg a Keleti pályaudvar indulási oldalán, ahol a Prágába induló autóbusz várja. A csehszlovák fővárosból megfelelő időpontban az Air France gépével utazik Ausztráliába. Útlevelét, megbízólevelét, az utazásához szükséges jegyeket és külföldi fizetőeszközöket a buszon veheti át a Magyar Olimpiai Bizottság illetékesétől.

Dibuk Cs. János szédelgett. Hát mégis. Az utolsó pillanatban, sőt talán az utolsó utániban, de mégis. Harminc múlt, kiöregedően volt. Pályája legragyogóbb pillanata, melynek nem volt köze teljesítményéhez, tíz évvel korábban szikrázott el 1946 tavaszának verőfényében.

Az edző sorakozót kurjantott, az atléták a salakos futópálya szélén gyülekeztek. Kövérkés, izzadó, szemüveges ember járt fel-alá a sor előtt, mustrálta őket, mintha vásárban volna, az atléták értetlenül feszengtek, végül az idegen Dibukra mutatott.

– Pont ő? – hökkent az edző. – Csak tartalék.

– Itt nem az eredmények számítanak, uram – mondta a szemüveges.

Dibuk felmentést kapott az edzés alól, és modellt állt egy üres műteremben három napon át, reggeltől estig, óránként öt perc pihenővel. A szemüveges grafikus vázolt, rajzolt, korrigált, ő meg anyaszült meztelenül pózolt egy dobogón enyhe terpeszben, a válláról látszólag hanyagul odavetett, ám gondosan redőzött lepel lógott alá, karját széttárta, az egyik kezében kötegnyi búzakalász, a másikban sarló.

Ő lett a nagy pengőinfláció utáni új húszforintos főalakja.

– A legszebb magyar férfitest – mondta a puha, kövérkés művész, és a hangja kicsit fátyolosabb volt a szokottnál. – Egyszerűen hibátlan. Becsülje meg.

Az arcot átrajzolta, mert a hosszúkás koponyával, a tömpe orral meg a lófogakkal nem tudott mit kezdeni, és inkább klasszikus metszésű, görög szobrokról átemelt fejet illesztett az izmos nyakra, de a test maradt, és az ifjú atléta, noha csak tartalék volt, ott feszített a milliósám kibocsátott kék bankjegyen, az egyik oldalon Dózsa György, a másikon Dibuk Cs. János. Beleborzongott a gondolatba, hogy hány kéz, hány finom női ujj tapogatja kékes testét naponta.

Ez volt a csúc. Ettől kezdve minden csupa kétely, csalódás, bizonytalanság. Mintha túl hamar jutott volna túl magasra, és ettől fogva fizetnie kellene az érdemtelenül aratott sikerért, mintha a tökéletes test, a hibátlan arányok bosszút állnának rajta – nem értette, csak tapasztalta nap mint nap, keservesen. Az edzője rendszeresen leverte rajta a grafikus pályaszélen elejtett mondatát: – Vedd tudomásul, szépfíú, hogy itt meg csakis az eredmény számít!

Dolgozott keményen, lelkiismeretesen, és nyert bajnokságot is. De bármit tett, nem tudott kilépni mások árnyékából, képtelen volt a második vonalból az elsőbe küzdeni magát. A ’48-as londoni olimpiát megelőzően fölmerült ugyan, hogy indítják, végül mégis úgy döntöttek, fiatal még, ráér, most azoknak kell lehetőséget biztosítani, akiknek legszebb éveit elrabolta a háború, ő meg éppen a következő olimpiára érik majd be – igaz-e, Janikám? ’52-ben, Helsinkiben, minden idők legnagyobb magyar diadalának helyszínén ott volt ugyan, de nem lépett pályára, maradt mindvégig tartalékban – sikert vár tőlünk az ország

meg a vezetés, ha csak egyszer mellényúlunk, végünk, ugye megérted, Janikám? – A lelátóról nézte a gátfutószámokat. A négyszer nyolcszáz-as síkváltóba Ecsedy váratlan ínhúzódása miatt fért be, és amikor nem futotta meg az elvárható részidőt, és a váltó nem jutott túl a selejtezőn, rányomták az egésztestet, hiába tiltakozott: életében nem futott nyolcszázon, gátra edzett, hiszen tudják, örüljenek, hogy egyáltalán vállalta! Mi az, hogy vállalni? Miről beszélsz, Janikám? A parancsot nem vállaljuk, hanem teljesítjük, és nem ilyen balfasz módra! Értve?!

A Melbourne-t megelőző felkészülési időszakot végighajtotta, ahogyan kell, ahogyan beléoltották. Napi három edzés. Nem kímélte magát. Tudta, hogy hiába, de csakazértis. A nyári, kora őszi selejtezőkön már szóba sem került a neve, és az utolsó megmérettetésen, október huszonekettedikén, a finnek elleni páros atlétikai viadalon már nem indították. Nem mintha nem lett volna jó. Csak volt nála jobb.

És végül mégis: a távirat. Századik olvasásra is ugyanaz. De elolvasta százegyedszer is.

Persze – bár a konkrét részletekről nem volt tudomása – sejtette, miért emelték ki hirtelen a sülyesztőből. Az ok nyilvánvalóan Ármánkó akadályoztatása. Ármánkóé, aki évek óta rendre megelőzi, aki miatt második helyezéssel jobbat elérni képtelen, és egyetlen esélye ellenfele visszatérően renitenskedő bal Achilles-ina – neki csak akkor terem babér, ha az meghúzódik vagy begyullad. Valami ilyesmi történetet. Bár az is lehet, hogy Ármánkót elsodorták az események. Mindig is izgága volt, szónokolni és rajongani, uszítani és uszulni hajlamos. Kiszámíthatatlan, dolyfős felfortyanásait, sértő vagdalkozásait az edző úgy fordította az atlétika nyelvére, hogy „robbanékony alkat”. Nincs kizárva, hogy az energiakisülések, melyeknek eredményeképpen ő vette a legjobb rajtot egész Európában, most arra ragadták, hogy megmártózzon a történelem hullámverésében, netán el se utazzék az olimpiára... Vajon hol jár most Ármánkó?

Dibuk Cs. János felöltözött, átment a Rózsák tere közepén álló templomba, és hosszan imádkozott. Hálát adott a történetekért, és erőt kért az elkövetkezendőkhöz: élete legnagyobb, oly hosszan várt lehetőség nem maradhat kihasználatlanul. Eredmény kell mindenáron, túljutni a selejtezőkön, be a döntőbe – a középdöntő nem elég. Amikor kilépett a neogótikus kapun, szinte lebegett a sárga keramitkockák fölött, érezte, tudta, hogy megkapja a kért támogatást.

Mire visszatért, anyja a túlméretes, nyitott bőrönd fölött állt, a nap hátralévő része jóízű veszekedéssel telt: mire lesz szükség odaát, mire nem.

Másnap, amikor az étert előzönlötték a katasztrófa hírei, a várost pedig a harcokcsik, Dibuk Cs. János a novemberi hideg ellenére pizsamában rohant a ház elé a térre. Nem ment át a templomba, csak megállt a kapualjban, onnan nézett kérdően és vádlón Steindl Imre utolsó alkotására, a ködben imbolygó karcsú tornyokra. Tegnap nem ezt ígérték neki.

Egész nap telefonálni próbált, de a sporttársak nem voltak otthon, vagy csak annyit tudtak, mint mindenki más: itt vannak az oroszok. Az olimpiai bizottságnál, a sporthivatalban meg az atlétikai szövetségnél senki nem vette föl a kagylót.

– Biztosan azért, mert vasárnap van – mondta reménykedve Dibuk néni.

A fia hitetlenkedve bámult rá.

– Naná, anyuka. Biztosan azért.

Végző elkeseredésében megpróbálta felhívni Ausztráliát interurbán, de csak a központig jutott, fél óráig várták, majd ideges női hang förmedt rá: – Ausztrália? Viccel magad?! – És letette.

Otödikén reggel az anyja még a kapuból is megpróbálta visszacibálni: elment az esze végleg? Ugyan miféle busz indul ilyenkor a pályaudvarról? És hogyan jut oda? Várja ki, amíg lecsillapodnak a dolgok, és majd akkor!

Dibuk Cs. János azonban hajthatatlan volt, megpaskolta vastag vászonkabátjának belső zsebet, melyben a távirat lapult: – Mindig az utolsó parancs érvényes.

A pókhálós arcú, madárcsontú asszony összehúzta magán a tarka virágos pongyolát, és panaszosan, sírósan bújt a fiához:

– Hát én? Arra nem gondolsz, hogy velem mi lesz nélküled?

A fia átölelte, megsimogatta a vállát:

– Nélkülem? Ott vagyok minden húszason, anyuka.

Elindult Dibuk Cs. János a Rózsák teréről egy vászon hátizsákkal meg egy repedésig tömött, jókora bőrönddel.

Úgy döntött, nem megy ki a Baross térre, melyen az előző naphoz képest megritkultak ugyan a páncélosok, de azért maradt épp elég, és a józan ész azt súgta, nem kell túl közel menni hozzájuk.

Úgy gondolta, legjobb, ha párhuzamosan halad a Rákóczi úttal, a Baross térrel, azután majd jobbra fordul valamelyik keskeny mellék-

utcán, mely egyenesen a pályaudvar sárga tömbjének vezet. Ebben az esetben elkerüli a javarészt a főutakon és nagyobb tereken korzózó oroszokat, és éppen a Keleti indulási oldalára érkezik. Átvágott a Rottenbiller utcán, egy kicsit tétovázott a volt belügyi népbiztos szász szöggel átvert, repedezett emléktáblája alatt, azután nekieredt a Landler Jenő utcának. Ez a legrövidebb út Melbourne felé. Ésszel él az ember.

Ezt Grigorij Pavlovics Szojkov is így gondolta. Ám az ő esetében az, hogy „az ember ésszel él”, azt jelentette: belátó. Belátja, hogy a kellemetlen, kínos, sőt első pillantásra kifejezetten ésszerűtlennek látszó parancsokat is célravezető habozás – noha korántsem gondolkodás – nélkül végrehajtani. Különösen egy olyan ígéretes pályafutás előtt álló fiatalember számára, mint ő. De a parancs végrehajtójának azért mindig marad valami játéktere. Ennek azonban nem akadékoskodással szerez érvényt – az ilyesmi egyetlen hadseregben sincs divatban.

Például amikor Tyeplij hadnagy magához intette, és utasította, hogy blokkolja az utcát, Szojkov úgy érezte, annyi még belefér, hogy megkérdezze:

– Mennyire, hadnagy elvtárs?

Ám a kurta válasza: – Teljesen, Szojkov! – már nem lett volna értelmese újabb kérdést föltenni. Holott a „blokkolás”, sőt a „teljes blokkolás” is többféleképpen értelmezhető. Grigorij Pavlovics Szojkov a Budapestre bevonuló egyik tankhadosztály alárendeltségébe tartozó speciális egységben szolgált mesterlövészként. A „blokkolás” kifejezés az egység szótárában annyit jelentett, hogy elhelyezkedik a parancsnok által kijelölt helyen, ebben az esetben a Baross téren, hátul a pályaudvar sárga nagycsarnokának, és hosszirányban végiglövi a Nefelejcs utcát. A „teljes blokkolás” a következő fokozat, jelentése: meggátol minden keresztirányú mozgást. De ennek is vannak árnyalatai, és a további kérdezősködés azzal a kockázattal járt, hogy Tyeplij a maga szájbarágós módján magyaráz, majd visszakérdez: senki nem juthat át, értve, Szojkov? Netán ezzel sem elégszik meg, elmegy a végéig, és úgy fogalmaz: egyetlen élő lélek sem! Ami annyit tesz: lőjön agyon mindenkit, aki a távcső fonálkeresztjébe kerül. Szojkov megtette volna ezt is. De el akarta kerülni az ilyen értelmű parancsot. A Budapesten – bár eddig csak a peremkerületekben – eltöltött néhány óra meg a szórványos lövöldözések, amelyekben egyelőre nem vett részt, meggyőzték arról, hogy civilekkel állnak szemben. Nem

mintha azok nem lehetnének veszedelmesek, de hát azért mégis. És voltak egyéb, rejtett indokai is.

Munkához látott. Szemügyre vette a helyszínt, a tér és az utca torkolatát, az úttestet burkoló kemény, fekete bazalt kockaköveket, és belement a pályaudvarra. Ott addig beszélt, mutogatott, míg végül egy vasutasnak derengeni kezdett, mit akar, s ha nem is lelkesen, de kinyitotta előtte a karbantartáshoz szolgáló szerszámokat tároló bódét.

– Már megint idejöttél zabrálni, te rohadék – mondta szívélyesen. Szojkov a hanglejtésből úgy érezte, barátságosan szóltak hozzá, és derűsen megveregette a segítőkéz ember vállát. Kiválasztott egy másfél méteres, hegyes, súlyos feszítővasat, amelyet a váltók jégtelenítésére szoktak használni.

– Remélem, kibeleznek veled, te ganj – mosolygott rá a vasutas.

Szojkov visszamosolygott, többször is köszönetet mondott, és ment a kereszteződésbe. Mindig is vonzódott a magyarokhoz, noha eddig csak eggyel találkozott. Most először járt idegen földön, és lám, első útja rögtön ide vezetett – ebben égi jelet látott. És őszintén örült, hogy barátságosan szólnak hozzá.

A kereszteződésben munkára fogta a feszítővasat, felbontotta az utcakövet, hamarosan takaros lövészgödröt vajt magának. A bazaltkockából mellvédet épített hozzá, és néhány macskakövet úgy helyezett el az úttesten, hogy kényelmesen ráfekthesse a hosszú csövű puskát.

A hadnagy fel-alájárált a téren maradt páncélosok, a sűrűn elhelyezett posztok és ide-oda cirkáló őrzőjáratok közt, idővel odaérkezett, szemügyre vette az építményt, egy kurta biccentéssel nyugtázta elkészültét: – jól van, Grisa – és intett: rajta. Teljes blokkolás.

Szojkov megnézte a karóráját. Büszke volt a bumfordi (ő nem annak látta), vastag üveges (egyébként talán befagyott volna a szibériai télben) Pobjedára, melyet a Honvédelmi Szövetség távol-keleti területi lövészversenyén elért első helyezéért kapott emlékül, s amely egy igen korszerű, elmes szerkezet segítségével nem csupán az órákat és a percek mutatta, hanem egy külön kis ablakban a dátumot, a napokat is. Gyakran pillantott az órájára, egyrészt, mert gyerekesen élvezte a fontos emberekre olyannyira jellemző mozdulatot, mellyel felhúzhatja csuklójáról a vastag, durva köpeny mandzsettáját, másrészt úgy érezte, az időpont rögzítésével súlyt ad az előtte álló eseménynek, bármi legyen is az. November ötödike volt, hétfő, tizenegy óra hét perc.

A Moszin-Nagant, a híres hosszú csövű, melyet valóságos kultusz övezett a hadseregben, mivel Zajcev, minden idők legnagyobb szovjet

mesterlövésze, Sztálingrád hőse négyszáz fasisztát terített le ezzel a tippal, és a Pravda címlapján azt nyilatkozta, hogy vele alszik békeidőben is, a Nefelejcs utcára szegeződött. A távcső optikája közel hozta a házakat. A nyílegyenes úttest keresztülselezte a Csikágót a Baross tértől egészen a túloldali határt jelentő Damjanich utcáig. A fonálkereszt végigtapogatta a városrész szívét. Szojkov nem csupán az őszi kopaszodó akácokat látta szinte ágról ágra, levélről levélre, hanem a repedezett járdaaszfaltba kapaszkodó gyökerek tövében szökdecsező verebeket is. A csukott ablakok enyhén előreugró párkányát. A Dembinszky utca sarkán feledett karton ládákat, melyekbe egy költözködő lakó dobozolta szegényes holmiját, hogy áthurcolkodhasson a Peterdi utcába, de azután elhalasztotta a költözést. A Landler Jenő utca sarkán álló pléhbódét, a sokak szerint vezetéknev nélkül született Laja, a keresztelkedéshez tartozó bőrkabátos újságárus második, sőt talán első és egyetlen otthonát, meg a bódé mellett nyújtózó hosszú, vaslábú asztalt, mely a napisajtó kitergetésére szolgált, most azonban vastag, sárga kockás viaszosvászon fődte. Mindezek a tárgyak természetesen értelmezhetetlenek voltak Szojkov számára, de hát nem azért ásta be magát a kövezetbe, hogy értelmezzen. A mozgás érdekelte. Az pedig volt elég, több, mint amennyit megengedhetőnek talált. Kapuk nyíltak, emberek osontak a fal mellett. A Garay utcai keresztelkedésben – nem túl messze a Péterfy Sándor utcánál defektes mentőautó vánszorgott a kórház felé. Volt némi mozgás a viszonylag messzi Marek József utcánál is, a legtávolabbi ponton, a Damjanichon pedig, melybe a Nefelejcs torkolt, már-már hétköznapi volt a forgalom, mintha a mai nap nem volna egyéb közönséges tucathétfőnél. Jöttek-mentek a gyalogosok, elvélve egy-egy autót, majd egy csámpás oldalkocsis motorkerékpár – tisztán látszott a távcsövön át, hogy az oldalkocsiban barna faládák sorakoznak, a faládák rekeszeiben pedig tompán csillogó szikvizés palackok.

Szojkov érezte, hogy közeledik hozzá Tyeplij hadnagy, és tudta, tennie kell valamit a teljes blokkolás érdekében. Felhúzta a fegyver závarzatát, és a szakszerűen olajozott rugózat simán, majdhogy kéjesen továbbította a csőbe az első töltényt.

– Csicsriborsó – morogta maga elé Szojkov majdnem hibátlan kiejtéssel, csupán egy leheletnyi lágy, szláv akcentussal, majd meghúzta a ravaszt, és valamivel hangosabban hozzátette: – Bablencse.

A golyó végigsüvített az úttest fölött kifeszített trolivezetékek között, magasabban, semhogy valakit eltalálhatott volna, és a Nefelejcs

utcával szemközt, a Damjanich utca Csikágón túli, következésképpen elegánsabb oldalán nyíló kapu mellé csapódott, a homlokzatot ékítő, a kapu fölötti erkélyt tartó jobb oldali gipszatlaz üres fejébe. Törmelékzáró zúdult a járdára, pánik támadt, sikoltozás, amely ugyan nem hallatszott el a Keletiig, de a riadalom, a zavarodottság jól kivehető volt a fegyveroptikán át.

– Csicsriborsó – lehelte Szojkov. – Bablencse – és duplázott; szétrobbant a bal oldali gipszatlaz feje is. A Damjanich utcán megállt a forgalom, a gyalogosok, a sofőrök, a motorosok vették a durva, egyértelmű üzenetet: itt nincs átkelés.

A hadnagy fél térdre ereszkedett Szojkov mögött, attól tartva, hogy ahová a lövések becsapódtak, onnan viszonyozhatják is a tüzet; távcső híján nem láthatta, hogy a fejetlen atlaszok harc képtelenek.

– Jól van, Grisa, adjál nekik – nyugtázta a történeteket, és ment a dolgára. Szojkov úgy döntött, leghelyesebb, ha valamennyi keresztelkedés tudomására hozza azt, amiről az atlaszok környékén már értesültek: életbe lépett a Nefelejcs utca teljes blokkolása, az átjárás szigorúan tilos és életveszélyes. Lőni kezdett. Nem kapkodott. Egyet jobbra, egyet balra. A kiürült tárat az utcakőre fektette, a telit a zsákjából vette elő, és ahányszor csőre töltött: – Csicsriborsó – és ahányszor lőtt: – Bablencse. A legtávolabbi ponttól a legközelebbi felé haladva belőtte valamennyi sarkot, nagyjából az első emelet magasságában, mindig a falra célzott, hogy hulljon a vakolat, és gondosan kerülte az ablakokat. Grigorij Pavlovics Szojkov hibátlanul, ám óvatosan akarta végrehajtani a parancsot. Vér nélkül. Ha lehet.

Az anyja magyar volt. Sárának hívták. Csak a neve és kerekded alakja maradt meg a fia emlékezetében, az alt hang mesélő zümmögése és a mindig könnyezve nevető szempár a társbérleti szoba félhomályában. Nem a bánattól könnyezett – noha lett volna rá oka bőven, ám az okok a gyerek előtt rejtve maradtak –, hanem a hidegtől, bár a szabadban erre is vigyázni kellett; a tundrán télen az arcra ráfagy a könny.

Rhein Sára hosszú utat tett meg, mire elérkezett a világvégi bányas- és börtönvárosba, és elég szépet látott addigi életében ahhoz, hogy jó darabig éljen az emlékeiből, de mégsem eleget ahhoz, hogy belenyugodott volna: ez itt a végállomás. És persze elég okos volt, hogy tudja: belenyugszik vagy sem, innen nincs kiút.

Mozgalmárcsaládba született, s a Tanácsköztársaság bukásakor a Landler Jenő köréhez tartozó família emigrált – külföldön várta a

minden előrejelzés szerint rövidesen bekövetkezendő világforradalmat. Az meg egyre csak késett. Fel-alá hányódtak Európában, hurcolták magukkal a gyűléseken, tüntetéseken, röpiratnyomdákban kamaszodó leányukat, akit keblére ölelt az emigráns társadalom, az illegális kommunista párt, mely végül is Moszkvába küldte az eszméktől izzó, szép, kerek arcú Rhein Sárát. Komoly feladattal, elvtársian kegyeletessel és dicsőséggel mégis. Ő kísérté Moszkvába az azúr-parti Cannes-ban elhunyt Landler Jenő hamvait. Ott állt a Vörös téren, amikor az egykori népbiztos urnáját a Kreml falába temették.

Azután kezébe vette sorsát az ottani párt, egy darabig babusgatta, ajnározta, egyetemre járatta, majd pártfogói sorra eltűnedeztek, voltak, akiket félórás perekben ítéltek halálra, másoknak per sem járt, végül a tisztogatások egyik feljelentéshulláma elérte őt is – Nyugatról érkezett a Szovjetunióba, egyenesen az azúr-parti Cannes-ból – ennyi elég is. Egy jóakarója tanácsára előremenekült. Keletre kéredzkedett, a tundrára, hogy önkéntes munkájával hozzájáruljon a szovjet népgazdaság számára oly fontos szibériai nemesfémtermelés fennállításához. Megkapták az engedélyt. És ezzel – nem mintha egy ember számított volna – mégiscsak enyhítette valamelyest a reménytelenül túlterhelt ítélkező apparátusra nehezedő nyomást. Mert hát miért kelene időt vesztegetni erre a Rhein Sárára? Mire való volna beperelni, elítélni és a GULAG-ra küldeni? Már ott van. És mire való lassú halálra ítélni? Már arra ítélte önmagát.

De azért jutott még neki öröm Pavel Antonovics Szojkov oldalán, aki a rabokkal együtt dolgozott a föld alatti fejtésen, és ha nagy ritkán feljött a bányából, imádta az életet. Első pillantásra halálosan belészeregett Sárába, és találkozásuk harmadik hófordulóján már feleségül is vette. Volt néhány gyönyörű éjszakájuk az aranybánya művezetője számára kiutalt barakk-társbérletben, és a legragyogóbb pillanatokban Rhein Sára előtt felfénylett az Azúr-part. Ha pedig mindez nem volna elég, hát tessék: öt gyönyörű évet tölthetett a fiával. Aki túl kicsi volt ahhoz, hogy bármit is megértsen a múltból, és mire megérthette volna, már nem volt, aki meséljen róla.

Rhein Sára megadta magát. Nem bírta a klímát. Nem bírta a foglyokat, az öröket, az elvértve felbukkanó szabad embereket, akik semmiben sem különböztek egymástól, medveformák voltak egytől egyig, durvák, sunyik, skorbutosan fogatlanok, szőrösek, és azt mondták neki, becsülje meg magát, örüljön, hogy itt lehet, küldhetik észa-

kabra is, Csukcsföldre vagy a Vrangel-szigetre, ahol télen a jegesmedvét is meg kell tolni, hogy elinduljon.

Sára visszavágyott Európába a dermesztő, rettegett GULAG-városból, melynek fagyott földjében egyre kevesebb volt az arany és egyre több az emberi csont. Elalvás előtt gyakran suttogott-zümmögött a fiának messzi szülőhazájáról, melyet elbeszélései a tündérmesék kódéba vontak. Izzasztó nyarokról, verőfényben szikrázó síkságokról mesélt, délibábról és más csodákról, meg egy karcsú hidakkal átívelt széles folyam partján álló, pompás kupolával ékített csipkés-tornyos palotáról.

Az öt éves Grisa tátott szájjal hallgatta, és megígértette az anyjával, hogy egyszer elviszi a palotához, és Rhein Sára megígérte.

Szojkov erőlködve próbálta felfedezni a hallottakat a távcsőben, ám csak a lövések nyomán porzó palaszín falakat látta. Sajnálta, hogy tankon érkezett, kezében hosszú csövű Moszin-Naganttal, és ha nem is szégyellte magát – hogy jön ahhoz egy katona? –, de elmormogta magában többször is, hogy nem így képzelte, nem, egyáltalán.

Talán feszengését tompítandó mondta-dúdolta, ha töltött, ha lőtt: csicseriborsó. És bablencse.

Erre a dalocskára emlékezett az anyjából, a szövegre töredékesen, a dallamra hibátlanul, szinte hallotta a sötét altot, és biztos volt benne, hogy az ezerszer hallott gyerekdal második sorában szereplő „fekete szemű menyecske” nyilvánvalóan maga Rhein Sára, az anyja, akinek tényleg éjszín volt a pillantása, míg nem a háború első, különösen kegyetlen telén egy csapásra kiféhéredett. Mellhártya- és tüdőgyulladás vitte el, meg a gyógyszerhiány.

A dal harmadik és negyedik sorát elfelejtette, hiába gyötörte az agyát gyerek- és kamaszkorában, és ez bántotta, úgy érezte, ennyivel tartozna a fekete szemű menyecskének, inkább érezte, mint tudta, hogy az elveszett sorok ott lappanganak valahol emlékezete legmélyén, de hiába, nem volt kitől megkérdeznie.

Az apja nem nősült újra. Nem csupán a hűség és a bánat miatt; a környéken ritkaságszámba ment a nő. Medveforma ember volt ő is, akár a többiek, széles, darabos, néha váratlanul ellágyuló férfi. Jót akart a fiának. Azt mondta, nem kényszeríti semmire, választhat: bányász lesz vagy vadász. Odalent végtelen robot, de viszonylagos meleg. Idefent végtelen tágasság, de pusztító fagy. Grisa az utóbbi mellett döntött. Amint megkapták az első puskáját a helyi vadgazdálkodási szövetkezettől, kiderült, hogy született tehetség. Egy ilyen fiút kár elpazarolni arra, hogy ezüstrókákra durrogtasson a tundrán.

Tizenhat évesen nyerte az első kerületi lövészversenyét, rá egy évre az első területit, és hozzá a Pobjeda karórát. Csak az okozott fejtörést, melyik sportágra szakosítsák, hiszen egyformán eredményes volt a kisöbű puskával, és éppoly sikeres az agyaggalamb- meg a futóvadlövészetben is. Az utóbbi volt a kedvence – mégiscsak emlékeztetett valamelyest a tundrai vadászatokra.

Amikor behívták, mesterlövész-kiképzést kapott egy Kárpátalján állomásozó lövészdzandárnál – most először járt Európában –, és azonnal átigazolták a hadsereg sportegyesületébe. Húszéves volt, mindenki a vállát lapogatta – ez a gyerek sokra viszi még –, és Szojkov bizsergett a várakozástól, érezte, csodákat tartogat számára az élet, és nyílegyenes út vezet a csúcsra. Lám, itt ez a hirtelen adódott külföldi út is, ráadásul épp oda, ahova mindig is vágyott. Igyekezett leküzdeni feszességét, és erőnek erejével a jót látni benne. Hiszen lehetne akár szép is.

– Csicscriborsó. Bablence.

Telibe találta a visszakeresztelt István utca jelenleg éppen érvénytelen névtábláját, melynek szegélye a trehány rögzítés következtében átkandikált a Nefelejcs utcába, s így a lövészgödörből is látható volt. Bravúros lövés volt; a fehér alapon fekete betűs Landler Jenő pengve zuhant a kövezetre, és az útkereszteződés közepére penderült.

A két gyerek versenyt bógött a pincében. Egészségesek voltak, a tüdejük tág, erős, ám ez most senkinek sem szolgált öröme. Veres Évi egy hajszállal mélyebb, Svéd Misi egy árnyalattal magasabb hangon visított, és ha valamelyikük egy pillanatra abbahagyta, csak hogy legzethez jusson, a másik nyomban teljes hangerőre kapcsolt.

– Tökéletes páros – sóhajtotta Both Ágnes a szomszédos rekeszben.

A máskor sportosan feszes, régi formájához a szülés után gyorsan visszataláló Tímea görcsösen görnyedt a gyerek fölé, de hiába kínálta a mellét. Fejni próbált, újra meg újra, mellbimbójára illesztette az üvegfejű pumpát, dolgozott szívósan, reménykedve.

Iréne a szemközti rekeszben valamivel jobban állt, de Évinek sem jutott elég tej, hiába fejt ő is szinte szüntelenül – nem hitt az ilyen orvosi szerkezetekben, kézzel nyomkodta laposodó mellét, és el is ért valamicske eredményt –, Tímeánál többet, de korántsem eleget.

A két gyerek követelődző, hasogató visítása már-már elviselhetetlenné vált.

– Sztémgy a fejem – Veres Márton a halántékát masszírozta. – Csinálj már valamit!

– Dugj vattát a füledbe – mondta kurtán a felesége.

– Akkor most éhen fog halni az Évi? – kérdezte Ria.

– Fogod be a szádat!? – förmedt rá az anyja, azzal a kislány kezébe nyomta a csecsemőt: – Ringassad, ne rázzad!

Elővett három foltos almát, és nekilátott megkeresni a reszelőt.

Tímea még mindig a pumpával próbálkozott, azután egyszerre feladta, elernyed, és ráordított az üvöltő gyerekekre: – Nem érted, hogy elapadt?!

Segélykérően nézett körül, a férjét kereste, ilyenkor igazán itt lehetne, hol a fenébe mászkál mindig? Meg azután jó volna, ha ő is számot vetne a történetekkel: elapadt végleg.

Svéd Andor ekkor éppen a harmadik ház alatt járt a rövid nyelvű, csákányforma szerszámmal, bontotta a pincéket összekötő, csupán jelképesen befalazott átjárókat, egyiket a másik után. Hamarosan a sarokhoz érkezik, jobbra fordul a föld alatt, úgy tervezte, végighalad a Murányi, ismét jobbra fordulva a Péterfy, majd ismét jobbra a Nefelejcs pincéin, mígnem visszaér a sajátjukba. Így azután a tömb valamennyi házából át lehet jutni majd a másikba – így volt ez a múltkori ostrom idején is, és jó, hogy így volt. Csak arra nem emlékezett, hol húzódott az úttest alatt a csatornaátjáró, amely a piac zöldségraktárába vezetett. Bízott benne, hogy előbb-utóbb megleli.

Dibuk Cs. János már a Bethlen téren járt. Ritkán vetődött erre. Szülőhelye, a kéttornyú templomáról híres Rózsák tere más világ volt, s ő csak elvétve kelt át az Erzsébetvárost kettészelő Rottenbiller utcán, melynek túloldalán idegen univerzum nyílt: a Csikágó. Nem mintha teljesen ismeretlen lett volna számára a vidék. Ismerte a négy virágágyást, melyek hiábavaló igyekezettel próbálták vonzóvá tenni a kellemetlen teret, és most üresen, sárosan várták a jobb időket, ismerte a kórház ide nyíló hátsó bejáratát, melyen utoljára ment be élve az apja – gyomorrák –, és persze ismerte a valahai hitközségi általános iskolát meg az oldalához tapadó imaházat, talán ettől érezte itt magát mindig idegenül; akárhogy nézük is, zsidó környék.

Még alig tudott járni, amikor elhozták az egykor itt működő Bethlen téri Színpad matiné-előadásaira – anyja imádta a zenés bohózatokat, a *Tyimosza*, a *cár katonája* volt a kedvence, megnézte a fiával háromszor is. Később, kamaszkorában, ha a körüti mozik esti előadásaira már nem volt jegy, be-betért a csődbe ment színház helyén

nyílt Hollywood filmszínházba, amit persze azóta átkereszteltek, mint mindent, és most Bethlen mozinak hívják.

A vihar elsodorta a filmeket, legalábbis az újakat, legalábbis a műsorváltozást – a bejárat fölött még mindig az október közepi film reklámja, léckeretre feszített vászonra festették, balra puha férfi, jobbra szép szóke lány, mereven néznek tragikus szerelmük távolába, a mozival átellenben lévő, hitközségi általánosból lett gyógypedagógiai főiskola ablakaira, kettejük közt a cím feketéje: Egy nyáron át táncolt. Magyarul beszélő, fekete-fehér svéd filmdráma.

Dibuk Cs. János nem kedvelte a drámákat, ráadásul az utolsó fél évben, a hiábavalónak vélt és, lám, most mégis aranyat érő olimpiai felkészülési időszakban csak egyszer ment moziba, vígjátékot látott, *A csodacsatárt*, játszott benne a Puskás, önmagát adta, na, ez legalább valami.

A gátfutó felnézett a halni kész svéd szerelmesekre, azután ment tovább, el a patika mellett, még néhány lépés; a Nefelejcs utca sarkához ért. A Landler Jenő utca fehér zománctáblája a keresztveződés közepén hevert. Dibuk a földre eresztette a bőröndöt, a falhoz lapult, és éppen kilesett volna a sarok mögül, amikor a patikával szemközt nyíló talponálló, a Tulipán ajtajából rászólt valaki.

– Vigyázat.

Bőrkabátos férfi volt, nagydarab, szinte kitöltötte az ivó ajtaját, a kezében vastag falú pohár. Dibuk nem ismerte Laját, a sarki újságárust – de igazság szerint nem ismerte őt senki, az egy dobozos Viciánt kivéve; azt például ember meg nem tudta volna mondani, hogy hol lakik, ha ugyan lakott egyáltalán. Laját az utóbbi két hétben gyakran ragadta magával a szabadság mámora, elsőként is a leggyönyörűbb pillanatban, egy ugrásra ide, a Ligetnél, amikor segített felhurkolni a drótkötelet a Sztálin-szobor lábára, és Viciánnal együtt tapsolva, ordibálva, hórúkkolva követte, ahogy a kolosszus ellenáll, majd megadja magát, és a térre zuhan. Azután álmétkodva fogadta standján az új világot; áradtak a lapok, egy-két nap alatt tucatnyi termelt a semmiből, kínálni nem kellett, vitték, mint a cukrot, ötször annyi sem lett volna elég, a vásárlók mohón, azonnal nyitották az újságot, állva falták a híreket. Laja nem gondolkodott azon, mindez meddig tarthat, de biztos volt benne, hogy nem soká. Ott élt a sarkon időtlen idők óta, és úgy fogadta a történelem fordulatait, mint az időjárás változását: nyárra ősz jön, őszre tél, hol süt a nap, hol meg fagy. Vasárnap már egyetlen lap sem jutott el a standig, hétfőn pedig vége volt mindennek. Laja komor volt, de nem

csodálkozott. Úgy döntött, hogy a hírlapárusítás megszállás miatt szünetel, és bevette magát a Tulipánba. Önhatalmúlag leverte a lakatot, felhúzta a redőnyt, és fröccsözve gyászolt.

– Ruszki lesipuskás – mondta a bőröndös, hátizsákos utasnak. – Nem lehet átmenni.

– Akkor hogyan jutok a Keletihez? – kérdezte Dibuk az ismeretlent.

– Nem járnak a vonatok – mondta az újságos.

– Hogy jutok oda? – ismételte türelmetlenül.

Laja elgondolkodott, mint aki számba veszi a szóba jöhető útvonalakat, azután vállat vont: – Sehogy.

A gátfutó a falnak vetette a hátát, fejét hátrafesztette, a tarkóját szinte belenyomta a vakolatba, és csak az kattogott benne: lehetetlen. Nem. Lehetetlen.

Felmérte a sarkot.

A szemközti ház második emeleti sarokablakának párkányán könyvek, bútorok. Valami mellvédféle. Kerek fekete fej tűnt fel a neveséges védfal fölött.

– Menjen vissza. Nincs átjárás – szólt le az utcára, azután eltűnt a szoba mélyén.

Nem, dörömbölt Dibuk agyában. Lehetetlen. Olyan nincs, hogy most, amikor végre megmutathatná, mit ér, most, amikor szabad az út a földgolyó túlfelére, elakadjon az első koszlott sarkon. Aztán meg azt gondolta: de hiszen ezért edzett, gyakorolt, amióta az eszét tudja. Ez lesz az igazi akadályfutás. A gát arra való, hogy a futó leküzdje.

Számolt. A két járda nagyjából három méter, az hat, közte az úttest nyolc, összesen tizennégy. Ennyit kell megtennie a szemközti házfal fedezékéig. Az utolsó edzéseredményei alapján ez két másodpercen belül van. Plusz a hátizsák meg a bőrönd. Három-három és fél másodperc. Jó esély. És az ő kezére játszik a váratlanság, a meglepetés. Innen vegye a rajtot, közvetlenül a sarokról, kiugorva, vagy megszabzról rohamozzon, hogy teljes lendülettel érjen ki a takarásból? Akkor a tehernek akár előnye is lehet: a súly fokozza a lendületet. Az utóbbi mellett döntött. Hátat fordított a Nefelejcs utcának, megindult a tér felé, amerről jött.

– Viszlát – biccentett az újságárus a Tulipán ajtajából.

Dibuk nem felelt. Húsz lépést távolodott a saroktól, megállt, és megfordult. Innen jó lesz. A bőrönd nem fér a hóna alá, túl nagy. Ha lógatja, és úgy fut, a lábához ütődik, lassítja, akadályozza. Emelni kell. Hajlított karral, hogy az alja ne lógjon combközépnél lejjebb.

Megigazgatta a hátizsák szíjait. Felemelte a bőröndöt. Összpon-tosított.

– Az esze el ne menjen már – mondta az újságárus.

Dibuk Cs. János elrajtolt.

Dr. Kövecses rémülten nézte a lakást. A könyveiből, bútoraiból emelt semmirevaló mellvédeket az ablakokban.

A srácok a földön ültek, mert a kanapét is odatolták az ablak alá, ki tudja, miért gondolván, hogy megvédi őket bármitől is, a spájzban talált meggybefőttet kanalazták, és kenyeret ettek hozzá.

Az egyik fiú, vékony, fehér képű, felpillantott, és az orvos láttán hirtelen kiszaladt a száján:

– Ne tessék félni, utána rendbe rakjuk.

– Mi után? – kérdezte dr. Kövecses, azután még egyszer csikorogva: – Mi után, te?!

Stubnyai jött elő a másik szobából, a vállán puska, dohány- és benzinszagot árasztott.

– Hagyja békén őket.

– Doktor úr – mondta az orvos.

– Mit?

– Úgy szoktak szólítani: doktor úr!

Stubnyai vállat vont: – Doktor úr.

Dr. Kövecses éppen nekifogott volna, hogy felelősségre vonja a lakását elfoglaló idegent, vagy legalább megtudja: felfogja-e, mit művel? Ezekkel a gyerekekkel, a lakással, az egész házzal? Felfogja-e?

De akkor észrevett valamit a nagyszobában, az ablak alatt, a padlón. Három sorban álló zöld ásványvizes palackokat. Az üvegek szájából benzinnel átitatott rongykanócok lógtak. Három kezdetleges Molotov-koktél.

Nem lett volna szabad petróleumot tartani a spájzban. Meg sebzint a fürdőszobában.

Az ajkába harapott, és már mindegy volt, mit akart mondani korábban, csak hebegett.

– Innen ne... ne innen...

Szojkov már az úttest közepén befogta a degesz bőrönddel rohanó alakot. A Moszin-Nagant optikája rátapadt a futóra, kísérte, a fonálke-reszt a fej, a váll körül táncolt. Mozgó célpont, futóvad, hajszállal elé, villant át Szojkov agyán a katonai sportegyesület edzőjének utasítása.

Így nem lehet, szikrázott végig Dibuk Cs. Jánoson a keserűség, ott kellett volna hagyni a bőröndöt, megbénítja, se kar-, se lábmunka, leg-alább négy másodperc lesz, vagy több, istentelenül szar részidő.

– Csicseriborsó – hadarta Szojkov, és még volt ideje meggondol-ni magát, fejre nem, a bőröndre inkább, hajszállal lejjebb igazított, a nagy szürke téglalapra, így csak lábat érhet a golyó, vagy azt sem, és az utolsó töredékmásodpercben, mielőtt az akadályfutó eltűnt volna a sarok fedezékében: – Bablencse.

Dibuk a sarok mögött bukott fel.

– Hülye! – ordította Laja a túloldalról. – Nem megmondtam?

A futó az okkersárga ház kapujában feküdt, egy ottfeledett kétke-rekű piaci kordé mellett, sután, az oldalán, mellette a kilyukasztott bőrönd. A combjából dőlt a vér. Első gondolata az volt, hogy ha nem súlyos, a versenyig talán még helyrehozható. Ernő bácsi, a gyúró cso-dákra képes. Második gondolata nem volt. Szédült.

Felülről, a másodikról a fekete pasas hajolt ki a saroklakás ablakán. – Miért nem hallgat a szóra? – kérdezte Stubnyai szinte szemrehányó-an a járdán fekvőt. – Szerencséje, hogy van itt orvos.

Visszafordult a szoba belseje felé.

– Na, doktor úr, most legyen doktor úr.

Kövecses elsápadt a dühtől: – Ne vezényeljen nekem, jó? Azt majd én döntöm el, mi a dolgom.

Kinézett az ablakon, megpillantotta a sebesültet, a körötte gyüle-kező sötét tócsát, és futott.

Mire az orvos a kapuba ért – előbb a pincébe sietett, a legszükségesebb eszközeit tartalmazó hengerforma bábatáskáért, amely nélkül egy lé-pést sem tett –, a sebesült fölött már ott állt a dobozos Vicián. Valahon-nan az István út távolabbi vége, a Városliget felől érkezett elveszett két lába helyébe tákolt vasalt dobozában, a kezére eszkábált faalkalmatos-ságok segítségével vonszolva magát, zajosan csattogva a kövezeten.

– Elájult – mondta az orvosnak.

Dr. Kövecses a földön térdelt, feltép te a lucskos nadrágot. A go-lyó a comb tövét érte, az artériát. Lüktetve bugyogott a vér. El kell kötni a seb fölött. De a combtó fölött képtelenség. Be kellene nyúl-ni a sebbe és elszorítani az eret. Azt csak a kórházban lehet. És műteni azonnal. A bábatáskában egy csomag géz volt. Kivetete, a sebre nyom-ta, átázott rögtön.

– Géz kell, még, sok – mondta az orvos.

Vicián tölcéért formált a kezéből, és átkiabált a túloldalon, kezében még mindig fröccsös pohárral ácsorgó bőrkabátosnak.

– Géz! A patikából!

Laja azonnal cselekedett, a gyógyszerész ajtajához lépett, kopogott, dörömbölt, majd egy pillanatot sem várva, a járdára állította a fröccsös poharat, hátrált egy kicsit, és egyetlen lendülettel berúgta az ajtót. A zár tört, az üveg repedt, az ajtó felpattant, és a rémült Mizsei úr állt mögötte, a patika valahai tulajdonosa, jelenleg megtúrt alkalmazottja, akit elfelejtettek kilakoltatni a gyógyszerész fölötti lakásából.

– Kérem – hebegte –, kérem! Éppen ki akartam nyitni, erre maga...

– Géz kell – mondta Laja. – Lelőttek valakit.

– Igenis – hebegte az ősz gyógyszerész. – Azonnal... – benyúlt egy fiókba, kimarkolt négy tekercset. – Elég?

– Nem tudom. Kéne egy zacskó.

– Tessék.

Laja a barna papírzacskóba tömte a fehér tekercseket, azután kilépett a patikából, és átkiabált a túloldalra.

– Megy!

Ívelten dobta, magasra, hogy a könnyű holmi földet ne érjen időnek előtte.

Agyaggalamb, futott át Szojkov agyán, épp, mint a lőtéren, az edzésen. – Csicseriborsó... A papírzacskó a telitalálattól megpördült a levegőben, és a szétszagotott maradványok valahol a Nefelejcs utca közepén ért földet.

– A kurva anyádat! – ordított Laja a láthatatlan mesterlövész felé.

Ekkor már Veres is ott állt a fekvő Dibuk és a térdepelő orvos fölött.

– Bevigyük a házba? – kérdezte.

– Fölösleges – rázta a fejét dr. Kövecses, míg reménytelenül küzdött az átázott kötszerrel. – Bent sem tudunk mit csinálni vele...

– Gézt! – ordította a dobozos Vicián. – Próbáld még egyszer!

Laja újabb négy tekercset tömött egy zacskóba, és Mizsei úrhoz fordult: – Nincs valami nehéz holmi? Úgy jobban röpi. Egy kő?

– Kő? – nézett körül tétován a patikus: – Kő itt?

Laja megpillantotta a patikamérleg mellett sorakozó apró fényes rézsúlyokat. Felmarkolta mind, és beletömte a zacskóba.

– Azokat ne! – tiltakozott Mizsei úr. – Kérem! Aranyat ér!

A zacskó a súlyokkal enyhébb ívben, rövidebb pályán, gyorsabban röpi a túloldal felé, de félútig sem ért, megpördült, szétszakadt, megsemmisült.

Most Stubnyai tombolt a második emeleti ablakban: – Rohadjatok meg! Rohadjatok meg mind!

– Nem bírja soká – morogta az orvos a sebesült fölött iparkodva.

– Ha tíz percen belül a kórházban van, akkor talán...

– A kórház öt perc – mondta a dobozos Vicián.

– Általában – nézett föl az orvos.

– Adjanak valami fehér rongyot.

– Megbolondult? – horkant Veres. – Láttá, mi van, nem? Ezeknek semmi se számít! Sose számított!

– Énrám nem lönek – ingatta a fejét a dobozos Vicián. – Olyan nincsen. És akkor magukra sem. Kéne valami fehér.

Svéd most ért a kapuba, miután a föld alatt körbejárta a háztömböt, kibontotta az átjárókat, és visszatért a honi pincébe. Hallotta a sebesülés hírére, és feljött körülnézni.

Látta a helyzetet, hallotta az utolsó mondatot, fordult, fél perc múlva visszatért, pelenkát hozott, hármat is, vasaltat, fehérret.

– A kordé – mondta Veres, a valahai rakodó, szállító, akit a feladat és a hozzá való szaktudás azonnal vezetővé avatott.

Dibuk Cs. Jánost a kocsira emelték, hanyatt feküdt, dr. Kövecses mindvégig mellette állt, és a most már lassabban, ám folyamatosan vérző sebre szorította a kötszer maradványát. Dibuk nem szólt, arca veszedelmesen sápadt volt, hosszú percek óta nem nyitotta fel a szemét. A pihenőállásban rézsútosan billenő kordé elejére föllendítették a dobozos Viciánt, aki időközben összezsomózta a pelenkákat.

Veres a két tolórúd közé állt, lenyomta, hogy felemelje, vízszintesbe hozza és így mozdíthatóvá tegye a kocsit. A dobozos Vicián súlya azonban – ha félemler volt is – olyan súllyal húzta lefelé a kordé elejét, hogy az a bivalyerős Veres Mártonnak is sok volt.

– Nyomja lefelé – szólt rá Veres Svéd Andorra, aki most is elnézett a feje fölött. – Az egyik rudat maga, a másikat én.

Svéd nem moccant.

– Egy magyar ember életéről van szó! – emelte a hangját a rakodó.

Svéd gyomra összerándult. Persze. Neki pedig az a dolga, hogy szolidáris legyen. De pontosan mennyire? Amennyire vele voltak szolidárisak? Kik? Mikor? Álljon céltáblának egy ruszki mesterlövész elé? Így kívánja a haza? A becsület? A tisztesség? Az illem? Érte ki állt ki?

Ez a hősiesen emelt hang nem ugyanaz, amely tizenkét éve Csepelen az elevenen megsült munkaszolgálatosok teteme fölött viccelődött?

Kövecses a sebesülthöz hajolt.

– Elvérezik – mondta. Alulról fölfelé, rézsútosan nézett a kocsni végében álló két lakótársra. – Hát... rizikós. De egy óvatos próbát talán... kilógatjuk a pelenkát, és ha csend van, akkor értenek a szóból... Ha meg nem, akkor legalább megpróbáltuk.

Svéd Andor ránehezedett a kordé szabad rúdjára. Veres a másikat nyomta, a kocsni felemelkedett kissé, a kerekek megnyikordultak.

– Nem kell be szarni – mondta Vicián. – Nem lesz semmi baj.

Szojtkov nyomban észrevette a moccanást a sarkon. Azonnal érzékelte azt is, hogy jeladásról van szó; a fehér rongy hosszan libegett, azután megjelent a kar, amely lengette. Ám senki sem lépett ki a takarásból. Egy képtelen kentaur gördült elő, ember és kocsni első látásra kibogozhatatlan keveréke, és Szojtkovnak az amúgy páratlanul éles fegyveroptikával is erőltetnie kellett a szemét, míg végre fölfogta, mit lát: egy nyomorék ül a kocsni, lábatlan, bedobozolt félemben – az lengeti a fehér zászlót. Azután lassan előtűnt a kocsni többi része is, valaki feküdt rajta, és Szojtkov nyomban tudta, ki az. A gyomra megfeszült, de markolta a puskát – a katona nem sajnálkozik. Parancs az parancs. Egyébként is csak lábom lótt. Az biztos. Túléli. Nyilván a segélyhelyre viszik. Tiszta sor. A kocsni mellett magas férfi lépdelt, mintha beszélt volna a fekvő alakhoz, a kordét ketten tolták nehézkesen nekifeszülve, egy kövér meg egy vékony, csigalassan értek az utca közepére. A fonálkereszt figyelmesen követte őket, arcra arca járt.

– Mire vársz, Grisa? – kérdezte Tyeplij hadnagy a lövészgödör mögül. Most érkezett, féltérdre ereszkedett, ő is látta a mozgást, bár szabad szemmel nem vehetett ki minden részletet. – Mi lesz már?

Szojtkov fektéből hátranézett. – Fehér zászló, hadnagy elvtárs – mondta.

– Mi van? – értetlenkedett Tyeplij, mintha nem jól hallana. – Mi a fenét beszélsz?

– Fehér zászló – ismételte harákolva Szojtkov. – Látom a távcsövön.

– De én nem látom! – bődült Tyeplij. – És azt mondtam, hogy teljes blokkolás van! Világos voltam?

– Igenis – Szojtkov a távcsőre tapasztotta a szemét. – Igenis.

A kordé túl járt az utca háromnegyedén, kínos lassúsággal tolták, nyomták a túloldal felé, a kerék egy pillanatra megakadt a Landler Je-

nő nevével feketéllő, szétlőtt utcatáblán, azután átzökent és végiggurult rajta. A mesterlövész felhúzta a Moszin-Nagant závarzatát, ám a hibátlanul olajozott, tökéletes rugózat hirtelen elakadt. Szojtkov újra próbálkozott, de hiába, rángatni kezdte a fogantyút, nem kímélte, ettől még jobban beszorult.

– Elakadt, hadnagy elvtárs – szólt hátra szabadkozva –, elakadt a rohadék! – és küzdött tovább a fegyverrel, szinte ráfeküdt, úgy tépte, cibálta, valósággal birkózott az ellenszegülő puskával, amíg hirtelen fölé nem kerekedett, és az imént még bénult rugózat ismét simán, engedelmesen továbbította a csőbe a töltényt. Abban a pillanatban, amikor a kocsnival küszködő csoport végre-valahára eltűnt a sarok takarásában, megszólalt a puska, és vakolat porzott a falról.

– Ezt elbaszta, Szojtkov – mondta a hadnagy. Mintha nem tegezte volna soha. Felállt térdeltéből, a nadrágját porolta. A hangja jeges volt, baljós. – De kurvára.

Hátat fordított, elment.

– Na, most már vegyenek le! – förmedt a többiekre a dobozos Vicián, mintha valami gonosz tréfa áldozataként billegne a kocsni raklapján. Majd amikor a bőrkabátos újságárus le emelte a kordéról, diadalmasan nézett föl azokra, akiknek lába van: – Nem megmondtam?

– Azért utánunk lőtt – mondta Svéd.

A dobozos vállat vont: – De nem belénk.

Svéd és Veres rohanva tolták a kocsni a tér, a kórház felé, dr. Kövecses a kordé mellett futott, mind reménytelenebbül igyekezően elállítani vagy legalább fékezni a vérzést.

Laja lenézett a dobozosra, és a Tulipán nyitott ajtaja felé intett: – Van fröccs, amennyit csak akarsz.

Vicián átdöccent a küszöbön, Laja követte, eltűntek a feltört ivó sötétjében.

Annus ekkor lépett ki az okkersárga bérházból. Tudta, hogy a keresztutcán mekkora a veszedelem, s most, hogy a kapu előtt nem talált senkit, sem a férjét, sem mást, szinte bele szédült a hirtelen rátörő rettegésbe. A túloldalon Mizsei úr vizsgálgatta a gyógyszerárú ajtaját savanyúan, a szétrúgott zárral kísérletezett, hátha menthető – nem mintha ebben a pillanatban ennél nagyobb gond nem nyomasztotta volna, de a többin nem segíthetett.

– A férjem? – sikoltotta Annus a Nefelejcs utca fölött. – Mizsei úr! A férjem?!

Az öreg patikus szélesen, nyugtatóan intett, és amennyire örege-
sen reszelős hangja engedte, kiabált is, nem, dr. Kövecsesnek semmi
baja, a kórházba ment, sebesültet kísért, orvosnak ilyenkor ez a dol-
ga, minden rendben, már amennyire a jelenlegi körülmények közt
rendben lehet.

Annus a falhoz támaszkodott, lehunyta a szemét, elernyed; édes
istenem. Azután hirtelen megelevenedett, előbbi rémületének nyo-
ma sem volt: – Mizsei úr! Tápszer? A patikában! Gyerek tápszer?!

A gyógyszerész sajnálkozva ingatta a fejét, majd egy pillanatra té-
tován megállt, és váratlanul felragyogott: – Tejpor?

– Van? – Dr. Kövecsesné Konok Anna szinte tapsolt örömeiben:
– Van?!

Mizsei úr megindult a raktár felé, hogy megbontsa a két nappal
korábban érkezett csomagot, a svájci vöröskereszt ajándékát, mely
teherautókon futott be Budapestre, és kiismerhetetlen, titokzatos csa-
tornákon keresztül került a legkülönfélébb elosztóhelyekre és célállo-
másokra, gyárakba vagy buszgarázsokba, hivatalokba vagy bérházak-
ba és néha gyógyszerárakba is..

A kordé a mozival átellenben, a Bethlen tér egyik kopár virágágyása
mellett állt. A három férfi tétován nézte a póre raklapon heverő moc-
natanlan testet.

– Biztos? – kérdezte Svéd Andor.

Dr. Kövecses bólintott.

Veres elernyed, lassan leült a járdaszélre: – Majdnem szétlőtték a
valagunkat, és erre... – Elkéseredetten legyintett.

Svéd és az orvos leemelték a kordérol a halottat, és a virágágyás
földjére fektették. Hosszú ember volt, kisportolt, csupa izom, mégis
meglepően könnyű.

Dr. Kövecses benyúlt az ismeretlen vastag vászonkabátjának bel-
ső zsebébe, megtalálta az iratait.

– Dibuk Cs. János – mondta. Nézte a szürke, vértelen arcot, a
hosszúkás koponyát, tömpe orrot meg a lófogakat, melyek előbújtak
a túlságosan rövid felsőajak alól.

Talált egy táviratot is, kibontotta, majd összehajtogatta újra, és va-
lami nyögésképpen szakadt ki belőle: – Melbourne...

Veres felnézett a járdaszélről: – Mi legyen vele?

Dr. Kövecses eltette a papírokat: – Leadom a kórházban. Be kell
mennem.

– De a halottal mi legyen? – kérdezte Svéd Andor, és nem vette
észre, hogy életében először jár egy rugóra az agya Veressel. – Nem
maradhat itt. Talán bevihetnénk a kórházba...

Dr. Kövecses a fejét rázta. Bár nem tudta bizonyosan, de úgy sejt-
ette, hogy munkahelyén jelenleg az élőknek is alig jut hely, arról pe-
dig meg volt győződve, hogy neki mindenképpen ott a helye.

– Hát... temessék el.

– Hol?

– Itt?

Az orvos úgy érezte, megtett minden tőle telhetőt. Széttárta a kar-
ját, a vállát felvonta: – Egyelőre talán... ideiglenesen.

Azzal sarkon fordult, és indulni készült, de visszahőkölt. Mintha
bentről megmarkolták volna a gyomrát. A két lakótárs követte a pil-
lantását. Veres lassan felállt a járdaszélről. Alig húsz méterre tőlük egy
tank állt a téren, némán, sötéten. Felfoghatatlan, hogy eddig nem vet-
ték észre.

A torony teteje nyitva, peremén fekete sapkás katona, a harckocsi-
parancsnok könyökölt. A Keleti mellől rendelték ide fél órával koráb-
ban. A Nefelejccsel párhuzamos Bethlen utcán gördült ide, azóta a
tér közepén állt további utasításra várva, és amikor bizonyosra vette,
hogy a körötte magasodó házakból nem leselkedik rá veszély, kimerész-
kedett a vasdobozból. A bérházakat fürkészte, azután meg a mozit, és
hiába próbálta megfejteni, mit játszanak, a magyarul beszélő fekete-fe-
hér svéd filmdráma plakátja nem adta magát, a messzeséget fürkésző
szerelmesek tekintete éppoly megfejthetetlen volt számára, mint az ide-
gen nyelven, idegen betűkkel írt cím: Egy nyáron át táncolt.

Az utóbbi percekben a térre berobogó kézikocsit meg a körötte
tehetetlenkedő embereket figyelte. Ezt meg tudta fejteni. Természe-
tesnek találta, hogy nem veszik észre: a halál az halál, leköti az em-
bert. Amikor a három férfi a fekvő negyedik fölött egyszerre, látható-
lag rémülten felé fordult, a parancsnok beszólt a tank belsejébe.

Kisvártatva egy katona mászott ki a harckocsi hátsó csapóajtáján,
és a virágágyásnál várakozó csoporthoz indult. Két rövid nyelvű gya-
lósági ásót nyújtott feléjük.

Veres állt hozzá a legközelebb. A szeme részre szűkül, süttött belő-
le a gyűlölet.

Dr. Kövecses érezte a közelgő bajt.

– Vegye el – sziszegte –, ne csináljon hülyeséget, vegye már el! Veres nem mozdult, azután szóra nyitotta a száját, ám mielőtt egyetlen hangot is adhatott volna, dr. Kövecses fürgén eléje ugrott, jórészt eltakarta a katona elől, már amennyire a rakodó böhöm testét lehetett, megmarkolta a két ásót, és megköszönte jó hangosan: – Szpasziba. Ócseny szpasziba!

A katona bólíntott, visszaballagott a tankhoz.

– Maga kész életveszély – mondta az orvos elernyedve.

Hátat fordított végleg, és elsietett a kórház felé.

Svéd Andor és Veres Márton némán állt egymással szemben Dibuk Cs. János teteme fölött a virág nélküli ágásban. A földbe dőfték az ásót.

Mizsei úr öt doboz tejjporral lépett ki a patikából. Félteglányi, kemény kartondobozok voltak, nagyjából egykilósak, a barna fedőlapon tömzsi vörös kereszt, körötte háromnyelvű felirat: Rote Kreutz, Croce Rossa, Croix Rouge.

Annus a túloldalon majd' kibújt a bőréből.

– Aztán ügyesen, Mizsei úr! – kiáltotta az ősz gyógyszerésznek, úgy, ahogyan a kisgyerekeket biztatják labdázáskor: – Csak ügyesen...

Az első doboz lassú, magas ívben szállt az utca fölött, ám hirtelen megpördült, lukadt, szakadt, és az alpesi tehének tejéből szikkasztott por lassan szitált a keresztveződésre, akár az őszi dara.

– Ejnye! – hördült Mizsei úr, aki a legsúlyosabb helyzetekben sem vetemedett arra, hogy trágár kifejezéseket használjon.

Annus kétségbeesetten nézte a doboz elérhetetlen távolságban heverő romjait.

– Többet! – ordította a másodikról Stubnyai. – Hármat egyszerre!

A patikus sokallotta, de értette a szándékot, nincs az a lövész, aki egyszerre többet is etalál. Kettővel próbálkozott. Asztmatikus volt, erőtlen, ifjúkorában sem vasgyúró, nekifutott, amennyire tőle telt, és nagyot nyögve, két kézzel, alulról lendítette az ég felé a kilós dobozokat. Az egyik úgy járt, mint az előző, és újra szitált a fehér por, ám a másik puffanva ért földet a túloldalon. Annus ugrált örömeiben: – Jaj de ügyes volt, drága Mizsei úr!

Az ősz patikus szinte elpirult a dicsérettől, és a következő két dobozt még nagyobb lendülettel hajította.

Nem dörrent lövés. Átért mindkettő.

Annus boldogan felkapkodta a járdáról a zsákmányt, és rohant vissza a házba.

Szojkov az utóbbi percben harmadszor húzta fel a závarzatot, harmadszor mondta, hogy csicseriborsó, ám váratlanul a nevét hallotta a háta mögül, ez megzavarta, és a harmadik bablencse elmaradt.

Hárman álltak a kibontott utcakövek közt, a lövészgödör peremén; Tyeplij hadnagy és két karszalagos katonai rendőr.

– Szojkov, Grigorij Pavlovics? – kérdezte az egyik, bár kétség sem fért hozzá, hogy tudja: ő az.

– Igenis.

– Velünk jön.

A mesterlövész felkecmergett, kilépett a gödörből, vigyázzba állt. Igyekezett megfékezni hangja remegését: – És... miért?

– Megtudja, ha itt lesz az ideje.

– De hadnagy elvtárs... – próbálkozott a mesterlövész, bár tudta, hiába, a katonai rendőrség ellen Tyeplij sem tehet semmit, ha akarna sem, már ha akar, és nem éppen ő hozta rá a bajt az iménti fehér zászlós incidens, a szándékosan késleltetett lövés miatt...

– Menjen – mondta a hadnagy ugyanazon a jeges és baljós hangon, ahogyan utoljára szólt hozzá.

– A... puskám?

– Marad – vakkantotta az egyik katonai rendőr, a másik taszított egyet Szojkovon, közrefogták, és elindultak vele a Keleti pályaudvar felé.

Dibuk Cs. János sekély, ideiglenes sírját saras földhányás borította. A legszebb magyar férfitest – ahogyan egykor a grafikus mondta kissé fátyolos hangon – a vastag vászonkabátba burkolva feküdt a virágágyás alatt. A katonai ásók puffanva lapogatták a domborulatot, hogy valami formát adjanak neki, hogy annak lássék, ami; sírnak, ne ormóttan vakondtúrásnak. Veres Márton és Svéd Andor az egész temetés alatt egyetlen szót sem szóltak egymáshoz. A környező házak ablakaiban itt is, ott is lebbentek a függönyök, ismeretlenek lesték őket a szobák mélyéről, de a teret beárnyékolta a lánctalpas fenyegetés, nem jött le senki, és ki tudja, jött volna-e, ha nincs ott a tank.

– Kellene valami... – morogta Veres – valamije!... – körülnézett, de nem talált alkalmas tárgyat, lécet, rudat, deszkát, bármit, amit fejfa gyanánt a földhányásba tűzhetne.

– Tudni fogjuk, hogy itt van – dünnyögte Svéd, nem válaszul, inkább csak úgy magának, de a másik belekapaszkodott a békülés halvány jelének vélt dünnyögésbe, és váratlanul kezét nyújtott.

– Elvégre magyarok vagyunk mind – mondta Veres Márton.

Svéd Andor nézte a széles, lapos tenyeret. Tehát most fogadtatik vissza a nemzetbe. Ezzel a megbocsátó, kisebb hibák, apró torzsalkodások feledésére, belátó felülemelkedésre biztató mondattal. E néhány magától értetődő, kurta szóval, mely letudja a múltat – spongyát rá –, és szélesre tárja a közösség kapuját: ím, megbocsátást nyert azért, amiért egykoron nem volt magyar, sem kicsit, sem nagyon, sem elvégre.

Szinte megbénult. Érezte, kezét kell adnia, mert nem tehet mást itt és most, a valahai hitközségi általános iskola – ahol írni-olvasni tanult –, a svéd szerelmesek és az orosz harckocsi szabályos háromszögében, melynek közepén az ismeretlen halott sírja fölött állnak ők ketten, akiket a temetés akaratlan szövetségbe préselt, akiknek kis híján napra egyidős gyerekeik közös kórusban nyivákolnak anyatejért egy sarokkal odébb, egyazon pincében. És érezte, hogy nem megy, képtelen a kézfogásra, mert föltolul benne a Spitzer gyerek minden megaláztatása, az anyja nyomorúsága, az apja, a bátyja halála meg a pokoli mondat ott Csepelen, a torkáig ér, majd kibuggyan belőle, kínkeservvel visszanyeli, ám a karja mintha beton, mozdíthatatlan, súlyos, merev, és ha mégis képes volna erőszakot tenni rajta, és emelné csakazértis, törne és repedne.

Moccanatlanul állt a feléje nyújtott és rászégezett, széles, lapos tenyér előtt. Fenyegető, mély robaj támadt, összerándultak, ösztönösen lehajoltak, de csak a harckocsi motorja indult, a parancsnok valami utasítást kaphatott, a páncélos elcsikorgott mellettük, a hernyótalp a Bethlen tér sárga keramitkockái helyett már a Landler Jenő utca szürke macskaköveit őrlötte, és lassan, óvatosan haladt a távoli Városliget irányába, a sarokház felé.

Svéd és Veres elhajította az ásót.

A forró víz feles tejjé hígította a svájci port, s amikor végre kihűlt, Irénke és Tímea szinte egyszerre lökte a két csecsemő szájába a cuclit. Csönd támadt a pincében. Csak a mohó szuszogás, a meleg, lucskos szörccsögés hallatszott.

Szinte érezni lehetett a fuvallatot, ahogyan föllélegzik a pince, és az alászálltak ernyedten élvezik a békebeli neszeket: Veres Évi és Svéd Misi önfeledt cuppogását.

Irénke a nagyobbik lányára pillantott, aki éppúgy élvezte a csöndet, mint a felnőttek, és révülten piszkálta a fülét egy színes ceruzával. – Ne piszkáljad, mert kilukad! – istenem, tizenegy évvel ezelőtt, az ostrom után ugyanígy szoptatta Riát, akkor német volt a tejpor.

Tímeát lassan engedte el a szörnyű szorongás, ügyetlenül, görcsösen tartotta a karját, úgy érezte, ha egy pillanatra is lazít merevülő izmain, a gyerek rögtön újra üvöltöni kezd, és abba ő belepusztulna.

Dr. Kövecsesné Konok Anna boldogan kavarta, fújta, hűtötte a tejet a spirituszfőzőn billegő lábokban, készen arra, hogy azonnal újratöltse az üvegeket, ha kiürülnek, közben vágyakozó rajongással lesté, ahogy a két csecsemő versenyt szörccsög, és azt mondta hirtelen: – Tejportestvérek.

Derű hullámzott át a pincén. Ez jó. Nagyon jó. Odapillantott Irénke: – Milyen jó! – Tímea kuncogott egy kicsit, és egyre többen nevettek, egyre hangosabban, és szaladt a szó a pincében fel-alá, ugrott, verődött rekeszről rekeszre, adták egymásnak, ízlelgették, ismételtették: – Tejportestvérek...

Stubnyai későn ébredt. Mire észrevette, mi készül, már nem tudta megakadályozni, a vékonydongájú fehér képű karja már lendült a zöld ásványvizes palackkal, az égő rongykanóccal, és az üveg repült az ablakba rakott neveléses barikád fölött, ki az utcára, a közelítő tank felé: – Nesze, ruszki!

Nehéz volt az üveg, gyenge a kar, és elszámított a dobás, a palack a kövezetre csattant, széttört, és a sebbenzintócsa fellobbant – kör alakú máglya a macskaköveken, vagy tíz méterre a páncélostól, éppen csak arra jó, hogy a monstrum észrevegye a veszedelmet, mintha szántsándékkal figyelmeztették volna.

– Azt mondtam, először én, ti meg csak ha szólok – vicsorgott Stubnyai. – Te idióta állat.

A fiú szemében rémület. Lebújt a mellvéd mögé.

A tank fékezett, megcsúszott a köveken, azután hátrált, kissé vissza az utcán, közben felgyűrte és felismerhetetlenné taposta a tejporral behintett utcatábla maradványát. Fordult a torony, a cső emelkedni kezdett.

– Kifelé – mondta Stubnyai. – Kifelé!

Lábak dobogtak a padlón, a fiúk az eszeveszett menekülés pánikjában összetorlódtak, egymásba gabalyodtak, nyomakodva préselték át magukat az ajtóresen, hármával vették a lépcsőket, úgy rohantak

lefelé a másodikról, és már majdnem a földszinten jártak, amikor szétrobbant mögöttük a sarokszoza.

– Mindenki megvan?! – kérdezte futtában Stubnyai, választ nem várt, rohant a pincelejárát felé, ott érte őket a második lövés döreje, amikor a tank a biztonság kedvéért ráduplázott, azután lezúdultak a pincébe, végigrohantak a rekeszek között. – Van itt másik kijárat?! – és a dörejtől halálra rémült lakók, akik egy halálos pillanatig azt hitték, rájuk szakad a ház mindenestül, mutatták az utat, amerre maguk is menekültek volna, a Svéd Andor által kibontott vészjáratot, és a csapat átrohant a szomszédos pincébe, majd a következőbe, a következőbe, míg nem nyoma veszett a Csikágó alatt.

A pincében csönd volt újra, várakozó, feszült, fogható félelemtől nehéz. Ahogy múltak a hosszú, néma pillanatok, és nem történt semmi, lassan engedett.

Azután felsírt a két csecsemő.

– A... tejportestvérek? – kérdezte valaki.

– Jól vannak – mondta Irénke.

És Tímea megerősítette: – Jól.

Néhányan óvatosan a pincefeljárát felé indultak, hogy megnézzék, mi történt a házzal.

Három óra volt, hétfő, délután.

*

– Szóval még sincsen isten, Stubnyai? – kérdezte a fegyház kapujában álló fegyveres smaszter éppen három hét múlva, hétfőn, este.

A megbilincsel hallgatott, borostás volt, törődött, és már nem érdekelte semmi, legkevésbé a smaszter gúnyos érdeklődése.

Szélnek eresztette a csapatot, azt tanácsolta nekik, keressenek valami vonatot a Keletiben, menjenek haza, amilyen gyorsan tudnak, őt pedig felejtse el – nem találkoztak soha. Azután napokon át csapódott ide-oda, csatlakozott különféle fegyveres csoportokhoz, melyek szétszakadoztak, majd összeverődtek megint. Padlásokon, csatornáknakban, sufnikban aludt, mindig csak néhány órát, és mindig arra ébredt, hogy Nusi arcát látja, a kerekülő száját: Óóó... Harcolt, viszávonult, bujkált, menekült, és fel sem merült benne, hogy a nyitott határ felé vegye az útját. Néha azt kérdezte magától, miért, és olyankor kapkodó, zavaros magyarázatokba bonyolódott: Nusiórt. Vezeklésül. Hogy ha már elkövette a megbocsáthatatlant, legalább tegyen

valamit, valami olyat, ami... Nem találta a szót. Hadd cselekedjék életében egyszer a nem létező istennek is tetszőt.

Végül a pesti rakpartról a szürke vízbe hajtotta töltény nélkül maradt puskáját – akkor fogták el. Két nap alatt tisztázták személyazonosságát, és már vitték is vissza a fegyházba, a rabszállító kocsiban vele utazó ór tréfás kedvében volt, évődve bökte oldalba: – Magának egy halálos ítélet nem is elég? Kis telhetetlen!

De voltak másféle örök is, például az, aki kulcsaival zörögve kinyitotta előtte az ismerős zárka ajtaját, ahonnan nem egészen egy hónapja ideiglenesen távozott. És mielőtt belépett volna, azt mondta halkan: – Kár.

Ezen aztán lehetett volna gondolkodni: hogyan is értette? Érthet-e akár úgy is: kár, hogy újra itt látja őt.

De Stubnyainak nem jutott ideje gondolkodni, mert amint becsapódott mögötte az ajtó, egy másik fogoly emelkedett fel az egyetlen priccsről. Nemrég hozhatták be, cingár volt, hegyes csontjai szinte átdőfték a vékony felöltőjét, az arca csupa seb, és ragyogott mégis – Stubnyai felismerte; a múlt havi szabadító, a lódenkabátos angyal.

Beszélni kezdett, suttogva hadart, a szeme tompán csillogott, a szája cserepes, mintha láza volna, nehezen formálta a szavakat, állni is alig bírta, beszéd közben óvatosan visszaereszkedett a priccsre. Azt mondta, nem lesz semmi baj, Európa nem hagyja elveszni legragyogóbb forradalmát, közbelép, értünk jön, itt, a falak mögött sem vagyunk egyedül, rajtunk Európa őriző szeme – csak bírni kell, várni, nem feladni; bátorság, bátorság.

Stubnyai lassan leült mellé a priccsre. Nem válaszolt. És ettől kezdve egyetlen szót sem szólt, amíg élt.

Körülbelül ugyanekkor dr. Kövecses és dr. Kövecsesné Konok Anna a parndorfi átmeneti tábor négyes hálótermének előterében ült. Köröttük jövés-menés, folyamatosan érkeztek a menekültek, sokakat itt már nem tudtak elszállásolni, továbbirányították őket a sebtiben megnyitott ideiglenes fogadóhelyekre. Három napja érkeztek, vasúttal, gond nélkül lépték át a határt, és azóta tanácstalanul tébláboltak. Külföldi rokonaik, barátai nem voltak, dr. Kövecses egyedül önmagában, szakmai múltjában bízhatott: poggyászának jó részét az ódivatú marhabőr bábatáska, a hengerforma tokba göngyölt orvosi diploma, szakvizsgálásainak igazolásai és eddig megjelent publikációinak különlenyomatai tették ki.

Fogalma sem volt, merre induljon, csak azt tudta biztosan: visszaút nincs. Nem kezdi előlről. Újra meg újra felbukkant előtte a lakás képe, úgy, ahogyan először látta a belövések után, a két óriás lyuk a falon, a megroggyant, omlással fenyegető tető, a szilánkká tört bútorok, a szétszakadt, megégett könyvek... ha csak rágondolt, belesajdult a szíve. Egyedül a dióbarna, kecskelábú íróasztal maradt épen. Sajnálta azt is – de hát egy íróasztalért nem fordul vissza az ember.

Annus kinyitotta a térképet. Kék papírba kötött, gondosan felvigy-nettázott iskolai földrajzatlász volt, a szomszédos hálóteremben elszállásolt családtól kérte kölcsön, a nagyfiútól, aki magával hozta az iskolatáskáját és valamennyi tankönyvét.

– Anglia – mondta Annus. – Vagy Franciaország. – Lapozott az atlaszban. – És Amerika? New York... Los Angeles... vagy valami ilyesmi...

Dr. Kövecses majdhogynem vállat vont, de visszafogta magát, mégiscsak életről, halálról, jövőről van szó, kezében a saját és a fele-sége sorsa.

– Talán... Melbourne – mormogta tétován.

– Hát ez meg hogy jut eszedbe? Szó sem lehet róla! – csattant An-nus. – A világ végére nem megyek.

– Ha nem, hát nem... – engedett nyomban dr. Kövecses.

– Ezt elbaszta, Szojkov – mondta az edző. Dühös volt és elkeseredett.
– De kurvára. Ez is nagyjából ugyanabban az órában történt, noha mégis másnap, még sötétben, napfölkelt előtt, mert Melbourne tíz időzónányira feküdt az osztrák–magyar határtól. – Legalább szégyel-li magát?

– Igenis – felelte Szojkov. – Csak...

– Semmilyen kifogás nem érdekel! Az eredmény érdekel.

Szojkov majd elsüllyedt, megsemmisülten hallgatta a ledorongo-lást, vigyázzban állt az olimpiai falu szovjet sportolók számára kije-lölt körzetének egyik szobájában, feszült rajta az olimpikonok forma-ruhája, mellközépen a sarló-kalapács. Majdnem ugyanúgy félt, mint amikor három hete kiparancsolták a pályaudvar melletti lövészgödör-ből, és ő a katonai rendőrök vészjósló némaságát csak azzal tudta ma-gyarázni, hogy vádat emelnek ellene, amiért a hadnagy szeme láttára szántszándékkal mellélőtt. Csak értelmezés kérdése, hogy az ilyesmit parancsmegtagadásnak tekintik-e, és Szojkov tisztában volt vele, hogy hadműveleti területen az értelmezés dolga a közvetlen felettesé,

a hadbíróság pedig nem teketóriázik. Amikor a tököli repülőtéren fe-lültették egy Moszkvába induló gépre, a félelem mellé értetlenség tár-sult, és csak másnap, az olimpiára induló lövészcsapat edzőtáborában kezdte felfogni, mi történik.

A szovjet skeetlövő-válogatottat néhány nappal korábban kataszt-rófa érte. Leningrádból indultak egy katonai gépen a moszkvai gyü-lekezőhelyre, a gép felszálláskor ismeretlen okból kigyulladt, és csak ketten éltek túl a balesetet, ám ők is súlyos állapotban. A szovjet olim-piai csapat szigorú utasításokat követett; föl sem merülhetett, hogy valamelyik számban ne indítson versenyzőt, s ezzel mintegy önként átengedje a terepet a riválisoknak. A lövészek főedzőjének kapkodva, a semmiből kellett új agyaggalamblövéket toboroznia, és a szóba jö-hető versenyzőket előkerítenie akár a föld alól is. Szojkov, az ifjú te-hetség a szóba jöhető versenyzők közé tartozott.

Úgy érezte, minden átmenet nélkül a mennyországba került.

Onnan aztán szintén minden átmenet nélkül a pokolba.

Az edzéseken jól szerepelt, egyre több repülő céltárgyat talált el, a teljesítménye már kilencven százalék fölött járt, és újra hallotta a biz-tatást: ez a gyerek sokra viszi még.

Azután egyszerre csak ott állt a világ végén, az ötödik földrészen, az olimpiai lőtéren, a versenyzők számára rajzolt hetven centi atmé-rőjű körben. Működésbe lépett az agyaggalambvető, a gép szabályo-san hajította a levegőbe az agyag és kátrány keverékéből gyúrt koron-gokat, és Szojkov lőtt, és rögtön az elsőt elvétette.

Nem hitt a szemének. Az edző és a csapattársak sem. Összeszed-te magát néhány találat erejéig, és úgy festett, helyrehozza az érthetet-lenül gyenge kezdés okozta pontveszteséget, de azután újra rontott, és hiába volt a csicseriborsó, hiába a bablencse, az első huszonöt ko-rongból álló kört elborzasztó eredménnyel végezte. Nem tudta meg-magyarázni, mi történt. Az edző lebarmolta, tanácsokat adott, de a további körök csak egyre rosszabbul sikerültek, a végére Szojkov ki-készült, remegett a keze a feszültségtől, sírt, már csak ezért sem követ-hette pontosan a céltárgyakat, melyekből a könnyek fénytörésében olykor kettőt látott, és korongalakjuk meg-megváltozott, néha féltéglá-formát öltött, akár a Nefelejcs utca fölött repülő vöröskeresz-tes dobozok.

A végeredmény katasztrofális volt. Ötven százalék alatt teljesített, s ezzel nemcsak önmagát hozta lehetetlen helyzetbe, hanem az egész csa-patot – a mezőny végén fejezték be a versenyt, megalázó eredménnyel.

– Maga innen holnap eltűnik. Visszamegy oda, ahonnan jött. Honnan is hozták?

– Budapestről – mondta, sírhatnékja támadt újra, de ezúttal uralkodott magán. – Az túl jó – felelte az edző. – Majd megtaláljuk a megfelelő helyet. – Azzal bevágta maga mögött az ajtót.

Szojkov magára maradt, képtelen volt elernyedni, feszes vigyázz-állásba dermedt, mellén a hegyes sarló-kalapács, mereven bámulta a falat, ott, ahol az imént még az edző vöröslő arcát látta. És hirtelen, valahonnan mélyről, az emlékezet legalsó, legrejtettebb rétegéből a felszínre robbant Rhein Sára egyetlen öröksége, a százszor dúdolt gyerekdal harmadik és negyedik sora, a „Csicseriborsó, bablencse” meg a „fekete szemű menyecske” után következő zárlat, és Szojkov lágy, szlávós akcentussal, zokogva bögte bele a melbourne-i hajnalba: Ne menj haza este, mert megdőf a kecske! Pattantyú!

A sír lábánál ketten álltak: a gátfutó nővére – leánykorában maga is sportoló, ő vitte le öccsét egykor az egyesületbe – s az ő karjára támaszkodva a törekeny, pókhálós arcú Dibuk néni.

Dibuk Cs. János új, talán végleges nyughelyén, a Farkasréti temetőben ekkor ért véget a csöndes esti temetés.

A legszebb magyar férfitest holtában sok mindenen ment keresztül. Amikor a harcok csitulásával Svéd Andor útmutatása alapján kihantolták a Bethlen téri virágágyásból, mégiscsak a szomszédos kórházba került, ahol a dr. Kövecses által leadott iratok és információk alapján előzetesen azonosították, majd a prospektúrára vitték. Itt azonban dr. Puszin Ábel, a vezető kórboncnok fellázadt. Az utcán elhunytak nem tartoznak az ő hatáskörébe, a kórház halottaival sem bír, hiába van bent éjjel-nappal. Mindennek megvan a maga rendje, az ilyen eset igazságügyi orvosszakértőt kíván, tessék a megfelelő hatósághoz fordulni. Amikor felhívták a figyelmét, hogy a mostani különleges körülmények között nem lehet minden szabályt betartani, csak egyre elszántabban kötötte az ebet a karóhoz; éppen ellenkezőleg, a különleges körülmények között kell csak igazán betartani a szabályokat, mert ez a következetesség zökkenti vissza a világot a rendes kekvágásba.

Csak közvetlen írásbeli főigazgatói utasításra volt hajlandó elvégezni a boncolást. Ekkor hivatalosan is megállapította azt, amit dr. Kövecses már elmondott; a halál oka az artériát ért, lőfegyver okozta sérülés, az ezt követő kivérzés. A boncolási jegyzőkönyv hússzín

kartonlapjának „Megjegyzés” rovatában rögzítette, hogy a test kivételesen erős és egészséges benyomást kelt, a földben töltött viszonylag hosszú idő sem kezdte ki, és meglepő módon nem mutatkoznak rajta a bomlás ilyenkor szokásos jelei.

Már csak egyvalami hiányzott; a családtagoknak is azonosítaniuk kellett az áldozatot. Dibuk néni nem volt hajlandó elmenni. Őt ne traktálják sületlenségekkel; a fia hallatni fog magáról, ha itt az ideje. A lánya – noha tudta, miről van szó, ám mégis reménykedett, hogy ismeretlen arcot pillant meg, ha felhajtják a lepedő szélét – sokkot kapott. Rákérdeztek, hogy felismeri-e az elhunytat, de ő csak annyit mondott: – Öcsi... – És amikor óvatosan kivezették a csempézett alagsori helyiségből, végig a folyosón és azután hazafelé az utcán: – Öcsi... Öcsi... Öcsi...

Az egyik sírásó a laza dombba ütötte az előre odakészített, lakkozott, keresztforma fejfát, melyen csak a név állt és a dátumok: 1924–1956.

– Részvétem – hajtott fejet, ahogyan illik.

A társa néma maradt, csak biccentett.

Dibuk néni szárazon, elutasítóan felelt: – Az én fiam halhatatlan.

A sírásó, aki húsz éve dolgozott a temetőben, látott már mindent, és nem lehetett neki újat mondani, együttérzőn harákkolt: – Hát az ugye... lehetséges.

Dibuk néni elővette a bukszáját.

– Tessék hagyni – szabódott a sírásó –, igazán nem kell...

– De igen – mondta az öregasszony – kell! – És fizetett, sokat, kék húszasokkal, adta egyiket a másik után, még és még.

Svéd Andor, Tímea és Misi egy Csepel teherautó platóján készülődött az éjszakára. A sofőr azt ígérte, másnap reggel átviszi őket a mindössze két kilométerre húzódó határon. Világosban mégis biztosságosabb. Svéd Andor elrendezte a féltucatnyi meleg takarót fáradtságtól félájult feleségén meg az ölében alvó gyereken, azután meglehelgette a kezét, érezte, ahogy az örökölt izületi baj hatalmába keríti az ujjait. Hideg éjszaka ígérkezett. Tisztább, áttetszőbb volt a novemberben megszokottnál.

A Csepel ponyvája fölött ragyogtak a csillagok. Svéd Andorba belehasított, hogy ez az utolsó éjszakája abban az országban, ahol megszületett, és ahol apja, nagyapja, minden ismert fölmenője élt. Bol-dog volt és zavart, reménykedő és leverte egyszerre.

Szorongva bámult a ponyva résén át a sötétbe, majd fel az égre, és mintha hirtelen megszólította volna a végtelenség, elbűvölte, magához emelte; egyszeriben úgy érezte, most képes volna végigsétálni odafönt, az úr hidegében, a tejjel meghintett Tejúton.

– Nézd – súgta a feleségének –, nézd, nézd...

De Tímea már aludt.

Pontosan ugyanekkor Veres Márton egész családjával együtt dr. Kövecses nagyszobájában tartózkodott. Az ötlet hirtelen támadt, tulajdonképpen aznap reggel, amikor egyértelművé vált, hogy a házban több lakás is megürül. A bolhát Irénke ültette az ura fülébe, és Veres Márton hajlott a szóra: igen, az asszonynak igaza van, most vagy soha. Ilyen alkalom egyszer kínálkozik az életben, ki lehet vackolódni a gangra néző szoba-konyhából – hát kinek utalnak ki az eldisszidáltak lakását, ha nem a kétgyermekes igénylőnek, aki ráadásul fizikai dolgozó, sőt szakszervezeti ember?

– A Kövecseséké nagyobb, de romos, a Spitzeréké kisebb, de egybe van – töprengett déltájt Veres Márton –, melyik legyen?

– A nagyobb, fiam, mindig a nagyobb – mondta Irénke –, majd berakod azt a falat.

Este mentek fel a másodikra, nem akarták, hogy a többi lakó észrevegye – még megelőzik őket. Elöl haladt a férfi, mögötte az asszony a héthónapos Évivel, és feljött Ria is, kezében iskolásfüzettel meg a színes ceruzákkal teli tolltartóval, mert amikor a család nekivágott a szemleútnak, éppen ezekkel szöszmötölt a hokedlin.

Az ajtó nyitva volt, s ahogy beléptek az előszobába és onnan a nagyszobába, feltárult előttiük a rombolás. A két óriási lyukon benézett a szemközti ház. A lakás fölött megroggyant a tető. Por, törmelék csikorgott a talpuk alatt, romok közt botladoztak. Csak a dióbarna, kecskelábú íróasztal maradt épen, és csodálatos módon még a zöld ernyős asztali lámpa is működött. Ria meggyújtotta, azután az íróasztal mellé telepedett, mintha csak otthon lenne, kinyitotta a tolltartót, és folytatta a rajzolást. Apja és anyja a csecsemővel újra meg újra körüljárta a lakást. A többi helyiség lényegében megúsza. Amíg emezt megcsinálják, ki lehet húzni a többiben. Veres Márton hitetlenkedve nézett föl az egyik tank ütötte lyukon át a tiszta égboltra, a fényes csillagokra. Szinte szédült a boldogságtól. Életében nem érte még ekkora szerencse.

– Ez nem szerencse, fiam, hanem járandóság. És ami jár, az jár. Ki igényled és passz – mondta Irénke, mint aki befejezett tényt közöl az urával.

Az asztalnál piszmogó kislányhoz fordult. – Hát te? Mi nem tud várni, amíg visszaérünk? Mi az?

– Sorsminta – felelte Ria.

Aznap kezdődött újra a tanítás, legalábbis Ria iskolája megpróbálkozott vele, de az osztályból csak öten jelentek meg, így hát a tanár azt mondta, egyelőre tegyék rendbe a füzeiteket, és hogy mégis csináljanak valami hasznosat... mondjuk, válasszák el egymástól az egyes házi feladatokat szép színes kis díszítványekkel.

– Az sorminta – igazította ki Irénke –, egy olyan elválasztó izé. Egy mintás sor, na.

A kislány vállat vont. Otthonosan üldögélt a szétlőtt szobában dr. Kövecses dióbarna, kecskelábú íróasztalánál, kalimpált a lábával, értelmetlen kék keresztek, vörös köröket, sárga hullámvonalakat, zöld pontokat karistolta a leckék közé, és amikor az anyja elfordult, a háta mögött kiöltötte rá a nyelvét tövig, és belesúgta a füzetbe: – Jusst is sorsminta...

(Holmi, 2006/10.)

BÉKÉS PÁL 1956-BAN SZÜLETETT BUDAPESTEN. PRÓZÁT ÉS DRÁMÁT IS ÍR, FORGATÓKÖNYVÍRÁSSAL ÉS MŰFORDÍTÁSSAL FOGLALKOZIK. JÓZSEF ATTILA-DÍJAS.